

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

**ПОСТИГНУВАЊЕ НА
ДЕКАРБОНИЗАЦИЈА
НА ЕНЕРГЕТСКИОТ СЕКТОР ВО
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
ПРАВНА, СТРАТЕШКА И
ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА**

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

ПОСТИГНУВАЊЕ НА ДЕКАРБОНИЗАЦИЈА НА ЕНЕРГЕТСКИОТ СЕКТОР ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА- ПРАВНА, СТРАТЕШКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Издавач:

Центар за правни истражувања и анализи

За издавачот:

Лидија Стојкова Зафировска

Уредници:

м-р Никола Јовановски

м-р Сара Марковска

Авторка:

м-р Елена Накова

Графички дизајн:

Релатив

Скопје, декември 2024 година

Проект: “Добро владеење во животна средина на Зелена агенда за Западен Балкан” финансиски подржан од Европската Унија.

Имплементатори: Центарот за правни истражувања и анализи заедно со Македонското здружение на млади правници и Фронт 21/42

Овој документ е подготвен во рамки на проектот “Добро владеење во животна средина на Зелена агенда за Западен Балкан” финансиски подржан од Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на авторите и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија.

СОДРЖИНА:

4	I. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ
5	II. ВОВЕД
6	III. НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО
22	IV. ПОСЛЕДЕН СТАТУС НА ЕВРОПСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО ЗА ЕНЕРГИЈА И КЛИМА
49	V. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПРАВНА СТРАТЕШКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА СО ЦЕЛ ПОСТИГНУВАЊЕ НА ДЕКАРБОНИЗАЦИЈА
54	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

I. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Документот за јавни политики за „Постигнување на декарбонизација на енергетскиот сектор во Република Северна Македонија-правна, стратешка и институционална рамка” има за цел да понуди информации околу досегашните заложби на Република Северна Македонија во однос на четирите димензии на декарбонизацијата на начин на којшто ги дефинира Енергетската заедница: управување/клима и шема за трговија со емисии преку воспоставување на системот за мониторинг, известување, верификација и акредитација (МРВА) (во овој документ овие две димензии заедно се нарекуваат: климатска акција); обновливи извори на енергија; енергетска ефикасност. Ќе биде понудено меѓународното законодавство во ова поле, со фокус на усогласување на политиките со Европската унија и Енергетска заедница, особено во контекст на правните обврски што произлегуваат од Европскиот зелен договор и Европскиот закон за климата. Важен аспект на овој процес е развојот на јаглеродниот надоместок како клучна алатка за управување со емисиите, кој ќе биде спроведуван паралелно со примената на Механизмот за јаглеродно гранично прилагодување (ЦБАМ). Целта е да се обезбеди пофер конкурентска средина, особено за индустриите што се изложени на меѓународната конкуренција, со оглед на влијанието на ЦБАМ врз увозот на стоки со високи емисии на стакленички гасови. Се истакнува потребата од усвојување на национален Закон за климатска акција, кој е во тек на владина постапка, и кој ќе постави основа за интегриран пристап кон климатските промени и климатска акција преку воспоставување на системи за инвентар и за мониторинг, известување, верификација и акредитација.

Во рамките на овој процес, особено внимание ќе биде посветено на усогласувањето на македонската регулатива со Европскиот зелен договор, кој има за цел да ги намали емисиите на стакленички гасови за најмалку 55% до 2030 година и да ја постигне климатската неутралност до 2050 година. Овој документ дава пресек и на последните случувања во полето на обновливи извори на енергија и енергетска ефикасност во Република Северна Македонија и дава препораки за зголемување на напорите со цел исполнување на целите за декарбонизација. Препорака е донесување на новиот Закон за енергетика и Законот за обновливи извори на енергија, како и усвојување на измените и дополнувањата на Законот за енергетска ефикасност.

II. ВОВЕД

Соочена со глобалните предизвици од климатските промени и транзицијата кон економија со ниски емисии на стакленички гасови, Република Северна Македонија се обврза на амбициозни климатски и енергетски цели во согласност со обврските од Парискиот договор и политиките на Енергетската заедница.

Како мала економија која е дел од регион со висока зависност од фосилни горива, државата е исправена пред комплексен процес на усогласување на националното законодавство со европските регулативи, зајакнување на институционалните капацитети и мобилизирање финансиски ресурси за климатска акција.

Овој документ за јавни политики го истакнува значењето на поставување ефикасна правна, стратешка и институционална рамка како основа за спроведување на климатски и енергетски мерки. Приоритетите вклучуваат воспоставување на систем за мониторинг, известување, верификација и акредитација (МРВА), интеграција на јаглеродниот надоместоки прилагодување кон механизмот за јаглеродно гранично прилагодување (ЦБАМ), со цел обезбедување економски и регулаторни инструменти за поттикнување на декарбонизацијата.

Дополнително, документот ја разгледува тековната состојба и напредокот во клучните сектори – енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија. Акцентот е ставен на усогласувањето на националните политики со правните прописи на Европската унија и Енергетската заедница, како и имплементација на целите за енергетска транзиција.

Целта на овој документ е да обезбеди јасна насока за креаторите на политики, засегнатите страни и јавноста, преку интегриран пристап кој ги поврзува економските, енергетските и климатските приоритети на државата. Истовремено, тој се надоврзува на претходните истражувања во полето.

Методолошки, документот е изработен врз основа на деск-анализа на релевантното домашно и меѓународно законодавство, трудови и анализи од областа напишани по стапување во сила на важечката легислатива во областите коишто се предмет на разгледување на овој документ за јавни политики.

III. НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО

НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО И НАДЛЕЖНОСТ ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

Република Северна Македонија работи на усогласување на своето законодавство со меѓународните обврски во областа на климатските промени, како дел од процесот на пристапување кон Европската унија и имплементацијата на обврските од Енергетската заедница. Законодавната рамка за справување со климатските промени вклучува повеќе клучни документи и правни акти кои ја регулираат оваа област и ги насочуваат напорите на земјата кон климатска неутралност.

Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) е одговорно за координација на активностите во областа на климатските промени, а за информации за климатски промени постои и посебна веб-страница на која на наоѓаат досегашните постигнувања на ова поле.¹

Република Северна Македонија досега подготвила и доставила значајни национални извештаи, меѓу кои: три национални комуникации кон Рамковната Конвенција на ООН за климатски промени (2003, 2008, 2014), три двогодишни извештаи за климатски промени (2015, 2018, 2021), како и засилени национално определени придонеси во рамките на Договорот од Париз (2018, 2021). Дополнително, таа донесе Долгорочна стратегија за климатска акција со акциски план и Национален план за енергија и клима (НПЕК).

НАЦИОНАЛНИ ИЗВЕШТАИ ЗА КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

1. Четири национални извештаи (комуникации) до Рамковната конвенција на ООН за климатски промени (UNFCCC)² (2003, 2008, 2014, 2023)

Посветеноста на Северна Македонија во исполнувањето на своите меѓународни обврски според UNFCCC е претставена во Четвртата национална комуникација. Овој извештај дава преглед на националните околности, како и на политичката и институционалната рамка на земјата за климатски промени. Во него се вклучени резултатите од новите инвентаризации на стакленички гасови (GHG) за 2019 година и се претставени плановите и мерките за намалување на емисиите во клучните сектори. Четвртата национална комуникација за климатски промени беше усвоена од Владата во февруари 2023 година.

Севкупните емисии и отстранувања на стакленички гасови (нето емисии) во 2019 година се проценети на 12,902 Gg CO₂-eq (вклучувајќи го секторот шумарство и употреба на земјиште-FOLU). Се забележуваат значителни флукуации во нето емисиите во 2000, 2007, 2012, 2017 и 2019 година, при што во секторот FOLU наместо отстранувања се регистрирани зголемени емисии, поради интензивирани шумски пожари. Нето емисиите на стакленички гасови во 2019 година се зголемени за 18.7% во споредба со 1990 година, односно за 48.2% во споредба со 2016 година, главно како резултат на емисии од шумарскиот сектор наместо негово функционирање како резервоар.

Последната достапна информација е дека подготовката на Петтата национална комуникација за климатски промени и двогодишниот транспарентен извештај (BTR) ќе започне во 2024 година.

2. Три двогодишни извештаи за климатски промени (BURs)³ (2015, 2018, 2021)

Република Северна Македонија, како земја што не е дел од Анекс I на UNFCCC, од 2000 година развива инвентаризација на антропогени емисии според изворите и отстранувањата од резервоарите на стакленички гасови што се емитуваат или отстрануваат од атмосферата. Оваа активност е составен дел од Националните комуникации за климатски промени и Двегодишните извештаи за ажурирање.

2 <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/15644574e26d61c276c5899e7ccfca8c191f7207b5393d352d6ca2ba51e91406.pdf>

3 <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/10570a8a0a52fe235c083ebbbbf7045926511ff4e4478fbf5e1feb17757bd5c4.pdf>

Во Првиот двогодишен извештај, податоците беа ажурирани за периодот 2010–2012 година, а исто така беше ревидирана целата претходна серија на податоци од 1990 до 2009 година според барањата на Софтверот за инвентар на Меѓувладиниот панел за климатски промени (IPCC Inventory Software) и Упатствата на IPCC од 2006 година. Истата методологија беше користена и во Вториот двогодишен извештај (BUR), при што трендот на емисиите беше проширен со развој на инвентаризација на стакленички гасови за 2013 и 2014 година.

Активностите за инвентаризација во Третиот двогодишен извештај (3-тиот BUR) продолжуваат врз основа на претходно завршената работа, при што беше развиен инвентарот за стакленички гасови за 2015 и 2016 година, во согласност со Упатствата на IPCC од 2006 година.

Инвентаризацијата опфаќа четири главни сектори: енергетика, индустриски процеси и употреба на производи. Земјоделство, шумарство и друг вид на користење на земјиштето и отпад, детално поделени по категории и поткатегории.

Вклучува база на податоци за следните стакленички гасови: CO₂, CH₄, N₂O, PFCs и HFCs, како и прекурсори и индиректни емисии од: CO, NO_x, NMVOC, SO₂ и NH₃. Емисиите на SF₆ не се проценуваат за земјата поради достапност на податоци за активностите.

НАЦИОНАЛНИ ПРИДОНЕСИ, СТРАТЕГИЈА ЗА КЛИМАТСКА АКЦИЈА И НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ЕНЕРГИЈА И КЛИМА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

3. Почетен и унапреден национално утврден придонес (NDC) во согласност со Парискиот договор (2018, 2021)⁴

Парискиот договор поставува глобална цел за нето нулта емисии до 2050 година, при што секоја држава придонесува преку своите национално утврдени придонеси (NDC). Северна Македонија ја демонстрира својата посветеност преку NDC, кои целат на намалување на емисиите на CO₂ од фосилни горива за 30% (со поамбициозна цел од 36%) до 2030 година, споредено со сценариото *business-as-usual*. Дополнително, Северна Македонија ги унапреди своите NDC, поставувајќи амбициозна цел за 82% нето намалување на емисиите на стакленички гасови до 2050 година, во споредба со нивото од 1990 година.

Во април 2021 година, Владата на Република Северна Македонија ги усвои ревидираните национални придонеси со следното ниво на амбиција:

- До 2030 година, намалување на емисиите на стакленички гасови за 51% во споредба со нивото од 1990 година, односно, изразено како нето емисии, намалување од 82% до 2030 година.

Унапредениот придонес е насочен кон областите на ублажување, со визија за вклучување на компонентата за адаптација во следните поднесоци, откако ќе бидат подготвени и усвоени релевантните национални стратешки и плански документи. Главните компоненти за унапредување на националниот придонес се реализирани во следниве области: амбиција за ублажување, имплементација и комуникација. Покрај овие цели, резултатите од анализите за потенцијалот за намалување на емисиите на стакленички гасови во неенергетските сектори се вклучени, преку анализирање на 63 политики и мерки за ублажување во следниве сектори: енергетика (вклучувајќи: енергетски набавки, домување и неспецифицирани потсектори, индустрија, транспорт), земјоделство, шумарство и користење на земјиште, отпад и дополнителни мерки (т.н. овозможувачи на мерки за ублажување).

⁴ <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/060cb9db7eedc24bae3c127f2afb7139283bec07324b04956c364a7e9868f2b.pdf>

4. Долгорочна стратегија и акциски план за климатска акција (2021)⁵

Со усвојувањето на Долгорочната стратегија за климатска акција со акциски план (2021), државата ги постави своите долгорочни цели и визија. Долгорочната визија е Република Северна Македонија да биде просперитетна нискојаглеродна економија до 2050 година, следејќи одржливи и климатски отпорни патеки на развој, подобрувајќи ја конкурентноста и промовирајќи социјална кохезија преку акција за справување со климатските промени и нивните влијанија.

5. Национален план за енергија и клима (2022)⁶

Националниот план за енергија и клима (НПЕК) на Северна Македонија, усвоен во мај 2022 година, ја дефинира стратегијата на државата за почиста иднина. Планот следи стандарден формат и вклучува:

1. Преглед и процес на изготвување на планот
2. Национални цели и таргети: Поставување на јасни амбиции за намалување на емисиите и користење на обновливи извори на енергија
3. Политики и мерки
4. Состојба и проекции со постојни политики и мерки
5. Проценка на влијанијата од планираните политики и мерки во споредба со постојните политики

НПЕК ги споредува следниве сценарија:

- **Business as usual: Развој без нови политики.**
- **Засилено сценарио со дополнителни мерки (e-WAM): Поамбициозен план со активности во различни сектори како индустрија и земјоделство.**

Интегрираниот Национален план за енергија и клима на Северна Македонија ги опфаќа сите пет димензии на Енергетската унија: декарбонизација (вклучувајќи емисии на стакленички гасови и обновливи извори на енергија), енергетска ефикасност, сигурност на снабдувањето, внатрешен енергетски пазар, и истражување, иновации и конкурентност.

5 <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/61ae4e7b2a98595427e5ab19a736414084e75ba743df2165f80dba996a82eb62.pdf>

6 <https://www.energy-community.org/dam/jcr:d526e561-07db-4602-9611-fd965ee0fac3/Official%20НПЕК%20-%20EN%20version.pdf>

Стратешката политика за декарбонизација предвидува реализација на сите идентификувани активности за ублажување на климатските промени, со цел понатамошно намалување на емисиите на стакленички гасови (GHG), додека на одржлив начин ќе се зголеми уделот на обновливите извори на енергија (RES) во бруто конечната потрошувачка на енергија. Околу 70% од вкупните емисии на стакленички гасови во земјата произлегуваат од енергетскиот сектор, главно од согорувањето на фосилни горива во трансформацијата на енергијата, индустријата и транспортот. Затоа, транзицијата на енергетскиот сектор кон нискојаглеродни технологии е клучна цел, која вклучува постепено исклучување на термоелектраните на јаглен и забрзана употреба на обновливи извори во миксот на производство на електрична енергија, заедно со мерки за енергетска ефикасност во сите сектори.

Воведувањето данок (надоместок) на CO₂ ќе го забрза укинувањето на конвенционалните горива, истовремено стимулирајќи инвестиции во обновливи извори на енергија и спроведување на мерки за енергетска ефикасност. Во областа на обновливата енергија, земјата ќе продолжи со поддршката за производство на електрична енергија од обновливи извори на енергија преку тарифи за повластени производители и премии со аукции (доделени преку тендерски постапки).

Понатаму, ќе се промовира употребата на обновливи избори на енергија во електроенергетскиот сектор (без субвенции), како и во други сектори преку воведување на концептот „потрошувач-производител“ (prosumer) и електрификација на системите за греење и ладење со користење на високоефикасни топлински пумпи и централно греење со комбинирана производна постројка на биомаса, како и зголемено користење на биогорива во транспортниот сектор.

Политиките за декарбонизација исто така вклучуваат мерки за намалување на емисиите на стакленички гасови во неенергетските сектори, како што се земјоделството, шумарството и користењето на земјиштето. Овие мерки вклучуваат подобрување на практиките за хранење и управување со ѓубривото во фармите за одгледување добиток, конверзија на земјиште за намалување на ерозијата и зголемување на органската материја во почвата и карбонските апсорбери, управување со шумските пожари и пошумување, што ќе придонесе за дополнителна апсорпција на GHG.

РАТИФИКАЦИЈА НА МЕЃУНАРОДНИ ДОГОВОРИ И ЗАЛОЖБИ КОН ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Паралелно со овој процес, земјата ратификувала и пет важни меѓународни договори, вклучувајќи го Протоколот од Кјото, Договорот од Париз, и Амандманите од Доха и Кигали, со кои се обврза да преземе активна улога во глобалните напори за намалување на стакленичките гасови.

Во рамките на својот статус како договорна страна на Енергетската заедница, Република Северна Македонија се обврза да ги усогласи своите закони и политики со европските стандарди, како и да ги постигне климатските цели утврдени со Европската унија. Во таа насока, земјата изработи нацрт на Предлог-Закон за климатска акција, кој ќе обезбеди национална правна рамка за управување со климатските промени, којшто се наоѓа во владина постапка.

Законодавната рамка заактивности поврзани со климата се заснова на основните принципи на Рамковната Конвенција на ООН за климатски промени, во која Република Северна Македонија се обврза да придонесе во напорите за ублажување на климатските промени, согласно своите можности. Оваа рамка ги вклучува не само постоечките закони, како што е Законот за животна средина, туку и новите законодавни иницијативи кои се подготвуваат, како што е Законот за климатска акција.

Во контекст на процесот на интеграција во Европската унија, земјата треба да ги усогласи сите аспекти на своето законодавство со правото на ЕУ во областа на климатските промени. Ова вклучува транспонирање на правните акти на Енергетската заедница, кои обезбедуваат основа за усогласување на правните рамки за постигнување климатска неутралност и справување со стакленичките гасови.

Во дел од овие оценки е нотирано дека во Законот за климатска акција, којшто сега се наоѓа во владина постапка, се презема обврската за транспонирање на одредби со коишто ќе се изврши усогласување со барањата на Енергетската заедница, но, до моментот на неговото донесување, не може да се утврди степенот на негова усогласеност.

НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО И НАДЛЕЖНОСТИ ЗА ЕНЕРГЕТИКА

Во јуни 2024 година беше донесен Закон за изменување и дополнување на Законот за организација и работа на органите на државната управа. Со овој закон се основаше Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини. Со тоа, работите од областа на енергетиката коишто досега ги обавуваше Министерството за економија се префрлија на Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини.

Вработените во Министерството за економија, кои на 1 јуни 2024 година извршувале задачи поврзани со геолошки истражувања, експлоатација на минерални сировини и енергетика, се префрлаат во Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини.

Што се однесува до Министерството за економија, согласно овој закон, продолжува да функционира како Министерство за економија и труд, со надлежности дефинирани во него. Министерот за економија и труд привремено ги извршува обврските поврзани со надворешната трговија, туризмот, енергетиката, рударството и минералните сировини, сè додека не се изврши преземањето на вработените од Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини, Министерството за култура и туризам и Министерството за надворешни работи и надворешна трговија.

До моментот на затворање на овој Документ за јавни политики, не е јавно достапен Правилникот за систематизација на работните места во Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини, туку само неговите измени.⁷

---

7 <https://www.ea.gov.mk/%d0%b4%d0%be%d0%ba%d1%83%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b8/>

ПРЕСТАНУВА ДА ВАЖИ АГЕНЦИЈАТА ЗА ЕНЕРГЕТИКА

Во јули 2024 година беше донесен Закон за престанување на важењето на Законот за основање на Агенција за енергетика на Република Северна Македонија. Надлежностите на Агенцијата за енергетика преоѓаат на Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини. Овие надлежности вклучуваат подготовка на среднорочни и долгорочни стратегии и развојни планови, кои опфаќаат развој и одржување на база на податоци за енергијата, следење на состојбите во енергетиката, како и во однос на одржливиот енергетски развој, и прибавување информации за потребите во енергетиката и можностите за нивно задоволување од домашни и надворешни извори. Министерството исто така ќе се ангажира во изготвувањето на студии и стратегии за енергетиката на среден и долг рок, со акцент на заштита на животната средина и природата.

Во областа на енергетската ефикасност и користењето на обновливи извори на енергија, Министерството ќе координира и спроведува проекти и студии, ќе ги спроведува мерките за намалување на загубите на енергија и поттикнување на користењето на обновливи извори како што се сончева енергија, ветер, геотермална енергија и биомаса. Министерството ќе издава зелени сертификати за производителите на електрична енергија од обновливи извори и ќе работи на промоција на енергетски поефикасни методи и технологии.

Друга важна надлежност е подготвителната и координативната активност за имплементација на инвестициони проекти, која вклучува анализа на состојбите и можни решенија за проблемите во енергетиката, подготовка на проекти за потенцијални инвеститори, како и техничка и финансиска подготовка за реализација на овие проекти.

Во рамките на своите надлежности, Министерството ќе подготвува предлози за законски и подзаконски акти, технички прописи и стандарди од областа на енергетиката, во соработка со надлежните министерства и други институции. Министерството исто така ќе извршува и други активности во областа на енергетиката, утврдени со закон.

ДИМЕНЗИЈА: ОБНОВЛИВИ ИЗВОРИ НА ЕНЕРГИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА⁸

Постојчката законска и стратешка рамка за обновливи извори на енергија во Република Северна Македонија е составена од:

1. Закон за енергетика⁹

Во Законот за енергетика којшто е на сила има предвидено поглавје за Обновливи извори за енергија.

Со Законот за енергетика се воведоа значајни промени во областа на обновливите извори на енергија (ОИЕ), со цел зголемување на производството на електрична енергија од ОИЕ и воспоставување механизми за поддршка (МП) во согласност со обврските од Договорот за енергетска заедница и насоките на Секретаријатот на ЕнЗ. Покрај постојните премии за тарифирање (ПТ), воведени се премии за поддршка (ПП), кои се базирани на пазарни принципи и се доделуваат преку конкурентни тендерски постапки.

Премиите за тарифирање (ПТ) овозможуваат регулирана цена за откуп на електрична енергија произведена од повластени производители (ППЕЕ), со загарантирана тарифа за период од 15 до 20 години, зависно од видот на електроцентралата. Балансната одговорност за овие производители ја презема Операторот на пазарот на електрична енергија (МЕМО). Од друга страна, премиите за поддршка (ПП) претставуваат дополнителен надоместок врз основа на пазарната цена на продадената енергија, а повластените производители кои ги користат се избираат преку тендери организирани од Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини.¹⁰

8 https://www.energy-community.org/dam/jcr:f0c98e19-9500-4b08-981e-c41a1d7827fe/EnC_IR2023_North_Macedonia.pdf

9 Закон за енергетика (*) („Службен весник на Република Македонија“ број 96/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.96/19, 236/22, 134/24 и 147/24)

10 В.Борозан, А.Крколева Матеска, П.Крстески, „Правна рамка на електроенергетскиот сектор во Република Северна Македонија и нејзина меѓународна позиција“, Скопје, 2020 година (стр.49)

2. Стратегија за развој на енергетиката¹¹

Во столбот „Декарбонизација“, Стратегијата препорачува¹²:

- Промоција на ОИЕ за одржлив развој: Зголемување на уделот на ОИЕ во вкупната финална енергетска потрошувачка до 35–45 % до 2040 година. Најбрзорастечки технологии ќе бидат фотонапонските (до 1.400 MW) и ветерните електрани (750 MW), додека изградбата на нови мали хидроелектрани ќе се проценува врз основа на еколошките и енергетските придобивки.
- Стимулации за ОИЕ: Поттикнување на производство на електрична енергија од ОИЕ преку премии (ПТ) и преференцијални поттикнувања (ПП), доделени преку тендерски постапки, особено за периодот 2020–2025 година.
- Електрификација на греењето и ладењето: Примена на поефикасни топлински пумпи и централно греење базирано на природен гас и биомаса. Воведување големи топлински пумпи, складирање топлина и отпадна топлина за повисока енергетска ефикасност.
- Промоција на комбинирани системи: Поддршка за користење на централно греење, електрична енергија и соларни термални системи за топла вода.
- Биогорива и електрични возила (ЕВ): Зголемување на учеството на биогоривата до 10 % до 2030 година, финансиски стимулации за ЕВ и развој на инфраструктура на национално и локално ниво.
- Локално енергетско планирање: Зајакнување на улогата на општините и Град Скопје за подобро спроведување на националните цели на локално ниво (повеќе ОИЕ, енергетска ефикасност, елиминација на локални загадувачи).
- Контрола на загадувањето: Инсталирање опрема за контрола на емисии во согласност со директивите за големи постројки и индустриски емисии, при ревитализација на ТЕЦ Битола.

11 Стратегија за развој на енергетиката во Република Северна Македонија до 2040 година, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 25/20

12 В.Борозан, А.Крколева Матеска, П.Крстески, „Правна рамка на електроенергетскиот сектор во Република Северна Македонија и нејзина меѓународна позиција“, Скопје, 2020 година (стр.59)

3. Долгорочна стратегија за климатска акција¹³

Како специфична цели за ублажување, во оваа Стратегија се наведува заложбата до 2050 година, емисиите на стакленички гасови од енергетскиот сектор (без да се вклучат емисиите од МЕМО) да се намалат за 64% во споредба со нивото од 1990 година.

Најголемиот придонес за ова намалување ќе дојде од енергетската индустрија преку примена на принципот „загадувачот плаќа“ (оданочување на јаглерод) и зголемена употреба на обновливи извори на енергија (ОИЕ) во енергетскиот микс. Ова бара значајна трансформација на секторот, кој моментално е силно зависен од јаглеродно-интензивен лигнит.

Интернализацијата на трошоците за CO₂ во цената на електричната енергија ќе ги стимулира учесниците на пазарот да преминат на поеколошки горива (ОИЕ, природен гас), да усвојат енергетски поефикасни процеси, или да произведуваат производи со поголема додадена вредност. Истовремено, енергетската ефикасност ќе помогне во намалување на побарувачката за енергија.

Технолошкиот напредок кај ОИЕ, особено во ветерните и соларните технологии, значително ги намали трошоците за инсталација и работа, правејќи ги овие технологии конкурентни на пазарите. Со соодветна интернализација на јаглеродните трошоци, пазарните цени ќе овозможат враќање на инвестициите, што ќе ја намали потребата од субвенции.

Од аспект на потрошувачката, енергетската ефикасност останува клучна за климатските и енергетските политики. Таа овозможува значителни заштеди за домаќинствата и деловните субјекти, додека истовремено ја зголемува удобноста во станбениот сектор.

Во транспортниот сектор, намалувањето на емисиите ќе се постигне главно преку зголемена енергетска ефикасност и обновување на возниот парк. Иако воведувањето на хибридни и електрични возила е важно, краткорочниот фокус треба да биде на намалување на потрошувачката на гориво кај традиционалните возила, кои ќе продолжат да доминираат до 2030 година.

---

13 <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/61ae4e7b2a98595427e5ab19a736414084e75ba743df2165f80dba996a82eb62.pdf>

4. Национален план за енергија и клима

Разработен во претходното поглавје, стратегиите во НПЕК се насочени кон намалување на емисиите на стакленички гасови и зголемување на обновливите извори на енергија.

5. Уредба за гаранции за потекло¹⁴

Со оваа уредба поблиску се уредуваат начинот на издавање, пренесување, укинувањето и поништување на гаранциите за потекло, формата и содржината на гаранциите за потекло, начинот, постапката и условите за признавање на гаранциите за потекло издадени во други држави и содржината, формата и начинот на водење на Регистарот на гаранции за потекло.

6. Правилник за обновливи извори на енергија¹⁵

Правилникот за обновливи извори на енергија (ОИЕ) ги регулира следниве аспекти: видовите електроцентрали за производство на електрична енергија од ОИЕ; условите и постапката за предавање на вишокот произведена електрична енергија од ОИЕ наменета за сопствена потрошувачка во електродистрибутивната мрежа, издавањето одобрение за мерење на потенцијалот на ветерот за производство на електрична енергија, методологијата за мерење на потенцијалот на ветерот, издавањето, пренесувањето и одземањето на гаранциите за потекло и нивната содржина, како и постапката и условите за признавање на гаранциите за потекло издадени од други држави.

---

14 Уредба за гаранции за потекло („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 210/24)

15 Правилник за обновливи извори на енергија („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.186/24)

ДИМЕНЗИЈА: ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Надлежностите за енергетска ефикасност во Република Северна Македонија припаѓаат на Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини, Регулаторната комисија за енергетика и водни услуги, а до скоро и Агенцијата за енергетика којашто беше задолжена за спроведување на политиката за енергетска ефикасност. Оваа надлежност сега е пренесена на Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини.

Материјата за енергетска ефикасност во моментот е регулирана со следниве закони, подзаконски акти и акциони планови за енергетска ефикасност, како што се:

1. Закон за енергетска ефикасност („Службен весник на РСМ“ бр. 32/20, 110/21 и 236/22);

Целта на овој закон е да обезбеди намалување на енергетските потреби преку ефикасно користење на енергијата и спроведување мерки за енергетска ефикасност, како и да се постигнат целите за одржлив развој на енергетиката преку намалување на потрошувачката на енергија и намалување на негативното влијание врз животната средина, заедно со подобрување на ефикасноста во производството, преносот и дистрибуцијата на енергија. Законот има за цел и подобрување на енергетската ефикасност во секторите за домување и градежништво преку унапредување на енергетските карактеристики на зградите, како и зголемување на енергетската ефикасност во јавниот сектор, кај големите трговски субјекти, во транспортот и кај производитите што користат енергија. Исто така, законот ги промовира обновливите извори на енергија како начин за унапредување на енергетската ефикасност и создава услови за развој на енергетските услуги и пазарот преку достапноста на производи и услуги за зголемување на енергетската ефикасност.

2. Закон за градење;
3. Закон за домување;
4. Четврти Акционен план за енергетска ефикасност за периодот од 2019 до 2022 година (во натамошниот текст НЕЕАП), усвоен од Владата во 2021 година;

5. Национален план за енергија и клима, усвоен од Владата во мај 2022 година;

Република Северна Македонија има за цел да ги максимизира заштедите на примарната и финалната енергија. Проекциите покажуваат дека потрошувачката на примарна и финална енергија ќе се зголеми за 38% и 55% до 2040 година во однос на 2017 година, како резултат на економскиот раст. Со оглед на ограничениот потенцијал на лигнит и биомаса како доминантни домашни ресурси, земјата ќе посвети посебно внимание на енергетската ефикасност.

Планирани се бројни политики и мерки за периодот 2020–2040 година за намалување на потрошувачката на енергија во зградите (домаќинства, комерцијални и јавни објекти), индустријата, транспортот и загубите во трансформацијата, преносот и дистрибуцијата на енергија.

Мерките за згради вклучуваат подобрување на енергетската изведба преку реновирање и изградба на нови објекти (вклучително пасивни згради), воведување понапредни технологии, користење на централни системи за греење и зелени набавки.

Во транспортот, приоритет е замена на возниот парк, промоција на електрични возила, напредна мобилност (вклучително пешачење и возење велосипед), колективен превоз и промена на товарниот транспорт од патен на железнички.

Овие мерки, заедно со декарбонизацијата, ќе ја одржат потрошувачката на примарна енергија на тековното ниво, со значителни заштеди споредено со сценариото „бизнис како и обично“.

6. Правилник за енергетска контрола¹⁶;
7. Правилник за енергетски карактеристики на зградите¹⁷;
8. Програма за обука и полагање испити за енергетските контролори;¹⁸
9. Програма за усовршување на енергетски контролори;¹⁹
10. Програма за полагање на стручен испит за енергетски контролори;

16 Правилник за енергетска контрола („Службен весник на Република Македонија“, бр. 94 /13)

17 Правилник за енергетски карактеристики на зградите („Службен весник на Република Македонија“, бр. 94/13 година)

18 Програма за полагање на стручен испит за енергетски контролори („Службен весник на РМ бр.167/15)

19 Програма за усовршување на енергетски контролори („Службен весник на Република Македонија“ бр. 198/15)

11. Правилник за максималната висина на надоместокот за издавање на потврда со која се потврдува дека минималните барања за енергетска ефикасност се задоволени во проектите, во согласност со минималните барања за енергетска ефикасност, како и за максималната висина на надоместокот за издавање сертификат за енергетските карактеристики на зграда²⁰;
12. Тарифник за максималната цена за реализација на енергетски контроли²¹;
13. Правилник за означување на потрошувачката на енергија и други ресурси на производители што произведуваат енергија;
14. Уредба за екодизајн.

---

20 Правилник за максималната висина на надоместокот за издавање на потврда со која се потврдува дека минималните барања за енергетска ефикасност се задоволени во проектите, во согласност со минималните барања за енергетска ефикасност, како и за максималната висина на надоместокот за издавање сертификат за енергетските карактеристики на зграда („Службен весник на РМ“ бр. 12/15)

21 Тарифник за максималната висина на надоместокот за учество на обука и полагање на испит и максималната висина на надоместокот за учество на обука за усовршување на енергетските контролори („Службен весник на РМ“ бр. 153/13)

IV. ПОСЛЕДЕН СТАТУС НА ЕВРОПСКОТО ЗАКОНОДАВСТВО ЗА ЕНЕРГИЈА И КЛИМА

Производството и потрошувачката на енергија се одговорни за над 75% од емисиите на стакленички гасови во Европската унија. Затоа, декарбонизацијата на енергетскиот систем е од суштинско значење за постигнување на климатските цели за 2030 година и за исполнување на долгорочната стратегија на ЕУ за јаглеродна неутралност до 2050 година.

Европската унија (ЕУ) има за цел да постигне климатска неутралност до 2050 година, со што ќе создаде економија со нула нето емисии на стакленички гасови. Оваа цел, како клучен елемент на Европскиот зелен договор, стана правно обврзувачка преку Европскиот закон за клима (Регулатива 2021/1119).

Преодот кон климатски неутрално општество претставува шанса за изградба на подобра иднина за сите, при што никој нема да биде оставен настрана.

Сите општествени групи и економски сектори ќе бидат вклучени во овој процес – од енергетиката, преку индустријата, транспортот, градежништвото, земјоделството и шумарството.

ЕУ може да биде предводник преку вложување во иновативни технологии, ангажирање на граѓаните и обезбедување активности што ќе ја поддржат праведната и непречена транзиција во клучни области како индустриската политика, финансиите и истражувањата.

Постигнувањето на климатска неутралност е исто така во согласност со заложбите на ЕУ за глобална климатска акција според Парискиот договор. Во март 2020 година, ЕУ ја достави својата долгорочна стратегија до Рамковната конвенција на ОН за климатски промени (UNFCCC).

I. Европскиот зелен договор е сет од предлози кои имаат за цел да ги направат политиките на ЕУ за клима, енергија, транспорт и оданочување ефикасни во намалување на нето емисиите на стакленички гасови за најмалку 55% до 2030 година, споредено со нивото од 1990 година. Оваа иницијатива претставува клучен дел од целта на ЕУ да стане климатски неутрална до 2050 година.²²

Европскиот зелен договор поставува три основни принципи за транзицијата кон чиста енергија, кои ќе придонесат за намалување на емисиите и подобрување на животниот стандард на граѓаните:

- гарантирање сигурно и прифатливо снабдување со енергија во рамките на ЕУ,
- создавање целосно интегриран, интерконектиран и дигитализиран енергетски пазар,
- приоритетно зголемување на енергетската ефикасност, подобрување на перформансите на зградите и развој на енергетски сектор базиран главно на обновливи извори на енергија.

1. Европски закон за климата

Регулатива (ЕУ) 2021/1119 на Европскиот парламент и Советот од 30 јуни 2021 година воспоставува рамка за постигнување климатска неутралност и ги изменува Регулативите (ЕЗ) бр. 401/2009 и (ЕУ) 2018/1999 („Европски закон за климата“).

Оваа регулатива поставува законски обврзувачка цел за постигнување климатска неутралност во Европската унија (ЕУ) до 2050 година, како што е предвидено со Европскиот зелен договор. Ова подразбира балансирање на емисиите на стакленички гасови со нивно отстранување. По 2050 година, целта е ЕУ да постигне негативни емисии, односно да отстранува повеќе стакленички гасови од атмосферата отколку што емитира. Дополнително, регулативата поставува обврзувачка цел за намалување на емисиите на стакленички гасови за најмалку 55% до 2030 година во споредба со нивото од 1990 година.

Законот, исто така, предвидува процес за поставување цел за 2040 година и воведува правила кои гарантираат дека ЕУ продолжува да придонесува кон глобалната цел за прилагодување на климатските промени.

²² https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/energy-and-green-deal_en

1.1 ПАКЕТ „FIT FOR 55“

Со Европскиот закон за климата, ЕУ се обврза да ги намали емисиите на стакленички гасови за најмалку 55% до 2030 година. Планот „Подготвени за 55 (Fit for 55)“ опфаќа политики кои ќе им помогнат на сите индустрии во ЕУ да ја постигнат оваа цел, обезбедувајќи праведна, достапна и конкурентна транзиција.

Уسوените законски акти во рамките на пакетот „Подготвени за 55(Fit for 55)“ се следниве:

1. Реформа на системот за тргување со емисии (ETS)

- Директива (ЕУ) 2023/959, која ги изменува Директивата 2003/87/ЕЗ и Одлуката (ЕУ) 2015/1814, со проширување на ETS за поморски транспорт и воведување одделен ETS за згради и транспорт.

2. Социјален климатски фонд

- Регулатива (ЕУ) 2023/955, која основа фонд за поддршка на ранливите групи при спроведување на климатски политики.

3. Ревидирана ETS за авијација

- Директива (ЕУ) 2023/958, која ги усогласува авијациските емисии со целите на ЕУ.

4. Шема за компензација и намалување на емисии во меѓународната авијација (CORSIA)

- Одлука (ЕУ) 2023/136, која ги ажурира правилата за компензација на емисиите.

5. Мониторинг и верификација во морскиот сектор (MRV)

- Регулатива (ЕУ) 2023/957, која ги вклучува емисиите од морскиот транспорт во ETS.

6. Регулатива за споделување на напорите (ESR)

- Регулатива (ЕУ) 2023/857, која ги поставува обврските за намалување на емисиите по земја.

7. Регулатива за употреба на земјиште, промени во употребата на земјиштето и шумарство (LULUCF)

- Регулатива (ЕУ) 2023/839, која поставува цели за користење на земјиштето до 2030 година.

8. Директива за обновлива енергија

- Директива (ЕУ) 2023/2413, која ги зајакнува мерките за промоција на обновливи извори. Преодот на ЕУ кон чиста енергија доби значителен поттик со ревизијата на Директивата за обновлива енергија (ЕУ) 2018/2001 преку амандманската Директива (ЕУ) 2023/2413, која стапи на сила на 20 ноември 2023 година. Оваа директива ги одразува зголемените амбиции на ЕУ за зголемување на користењето на обновливите извори на енергија и утврдува нови, построги цели.

Директивата за обновлива енергија поставува обврзувачка цел за обновлива енергија од најмалку 42.5% на ниво на ЕУ до 2030 година, со амбициозна цел да се достигнат 45%. Оваа зголемена амбиција ја нагласува посветеноста на ЕУ за постигнување климатска неутралност и обезбедување енергетска сигурност.

За спроведување на директивата, земјите-членки на ЕУ имаат рок од 18 месеци за транспонирање на повеќето одредби во националното законодавство. Сепак, одредени одредби поврзани со процесите на издавање дозволи за проекти за обновлива енергија имаат пократок рок за транспозиција, утврден за јули 2024 година. Овие забрзани мерки имаат за цел да се надминат административните пречки и да се поттикне побрзо развивање на инфраструктурата за обновлива енергија, што е од суштинско значење за исполнување на целите за декарбонизација на ЕУ.

Ревидираната директива претставува клучен чекор кон усогласување на политичките рамки со целите на Зелената агенда на ЕУ и реакција на итноста на климатската акција, истовремено поттикнувајќи одржлив економски раст низ Унијата.

1. Директива за енергетска ефикасност

- Директива (ЕУ) 2023/1791, која ги реформира целите за енергетска ефикасност.

2. Стандарди за емисии на CO₂ за нови возила

- Регулација (ЕУ) 2023/851, која поставува строги стандарди за нови автомобили и комерцијални возила.

3. Инфраструктура за алтернативни горива (AFIR)

- Регулација (ЕУ) 2023/1804, која промовира мрежа за алтернативни горива.

4. Регулација ReFuelEU Aviation

- Регулација (ЕУ) 2023/2405 за поттикнување на одржливо воздушно транспортирање.

5. Регулација FuelEU Maritime

- Регулација (ЕУ) 2023/1805 за нискојаглеродни горива во поморскиот транспорт.

6. Механизам за прилагодување на јаглеродните граници (ЦБАМ)

- Регулација (ЕУ) 2023/956, која воведува систем за наплата на јаглероден данок за увезени стоки.

1.2 РЕГУЛАТИВА ЗА ФЛУОРИРАНИ ГАСОВИ

Регулација (ЕУ) 2024/573 на Европскиот парламент и Советот од 7 февруари 2024 година за флуорирани стакленички гасови, која ја изменува Директивата (ЕУ) 2019/1937 и ја укинува Регулацијата (ЕУ) бр. 517/2014. Европската комисија ја ажурираше регулативата за флуорирани гасови како одговор на Европскиот закон за климата и потребата од посилни климатски акции. Новата регулатива беше одобрена во 2024 година и стапи на сила на 11 март 2024 година.

1.3 РЕГУЛАТИВА ЗА ОЗОНСКИ СЛОЕВИ

Регулатива (ЕУ) 2024/590 на Европскиот парламент и Советот од 7 февруари 2024 година за супстанции кои го оштетуваат озонскиот слој, со што се укинува Регулативата (ЕЗ) бр. 1005/2009.

Оваа регулатива е една од најстрогите глобални закони за супстанции што го оштетуваат озонскиот слој. ЕУ не само што го имплементираше Монреалскиот протокол, туку проактивно ги елиминираше штетните супстанции побрзо од меѓународно пропишаните рокови.

1.4 ИНДУСТРИСКИ ЈАГЛЕРОДЕН МЕНАЏМЕНТ (ИСМ)

Индустрискиот јаглероден менаџмент е клучен за постигнување климатска неутралност во ЕУ до 2050 година, цел која е законски обврзувачка според Европскиот закон за климата.

ИСМ стратегијата, објавена во 2024 година, има за цел промовирање на технологии за:

- Зачувување и складирање јаглерод
- Зачувување и употреба на јаглерод
- Отстранување на јаглерод

Документ: 52024DC0062 - Комуникација од Европската комисија до Европскиот парламент, Советот, Европскиот економски и социјален комитет и Комитетот на региони.

1.5 ОТСТРАНУВАЊЕ НА ЈАГЛЕРОД И ЈАГЛЕРОДНО ЗЕМЈОДЕЛСТВО

За да се постигне климатска неутралност до 2050 година, неопходно е да се минимизираат емисиите на стакленички гасови и да се отстранат останатите емисии од атмосферата. Јаглеродното земјоделство и отстранувањето на јаглерод ќе играат витална улога во овој процес.

Во април 2024 година, Европскиот парламент го усвои регулаторниот предлог за јаглеродно земјоделство (CRCF), кој воспоставува прва рамка во ЕУ за сертифицирање на јаглеродни отстранувања и складирање во земјоделството и производите.

2. Климатска цел за 2040 година

Европската комисија во февруари 2024 година ја претстави својата проценка за климатската цел за 2040 година. Препораката е намалување на нето емисиите на стакленички гасови на ЕУ за 90% до 2040 година, споредено со нивото од 1990 година.

Целта за 2040 година ќе ја потврди посветеноста на ЕУ за справување со климатските промени и ќе ја обликува патеката по 2030 година, обезбедувајќи дека ќе се постигне климатска неутралност до 2050 година.

3. EUCRA и Европскиот план за адаптација на климатските промени

На 24 февруари 2021 година, Европската комисија ја усвои новата стратегија за адаптација на климатските промени. Стратегијата поставува како ЕУ може да се прилагоди на неизбежните климатски последици и да стане климатски отпорна до 2050 година.

EUCRA (ЕУ проценка на климатски ризици) е првата сеопфатна проценка на климатски ризици на ниво на ЕУ, предводена од Европската агенција за животна средина (ЕЕА). Процената идентификува 36 климатски ризици со потенцијално сериозни последици за Европа, одредувајќи приоритети за акција врз основа на тежината на ризиците, нивната итност и праведност.

4. Управување со енергетската унија и климатските акции

Регулативата за управување (Регулатива (ЕУ) 2018/1999) воспоставува заеднички упатства за планирање, известување и мониторинг со цел да ја поддржи ЕУ во постигнувањето на климатските и енергетските цели до 2030 година.

Главни обврски за земјите-членки:

- Развивање на интегрирани национални енергетски и климатски планови.
- Изработка на национални долгорочни стратегии.
- Климатско известување (со ажурирани обрасци во 2024 година, согласно пакетот „Fit for 55“).
- Интегрирано известување за напредокот на енергијата и климатските политики.

5. Мониторинг, известување и верификација на емисиите според EU ETS

Процедурата за мониторинг, известување и верификација (MRV), позната како циклус на усогласување на ETS, се заснова на следниве регулативи:

1. **Регулатива за мониторинг и известување (MRR)**
  - Имплементирана со Регулатива (EY) 2018/2066.
2. **Регулатива за акредитација и верификација (AVR)**
  - Имплементирана со Регулатива (EY) 2018/2067.

Овие правила обезбедуваат транспарентност и сигурност во следењето на емисиите.

ИЗВЕШТАЈ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ЗА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА 2024 ГОДИНА²³

Извештајот за Глава 15 на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2024 година ги констатира следните клучни точки:

- Во јуни 2023 година, Владата ја усвои Мапата за праведна транзиција, која вклучува конкретни активности што треба да се спроведат на краток рок (2024–2025), среден рок (2026–2027) и долг рок во областите Битола и Кичево. Изготвен е Инвестициски план за забрзана транзиција од јаглен во рамките на Програмата за забрзување на транзицијата од јаглен, основана од Климатскиот инвестициски фонд, но имплементацијата сè уште не е започната.
- Владата спроведе дел од мерките предвидени со Националниот енергетски акционен план, усвоен во декември 2022 година, кој доби поддршка од Пакетот за енергетска поддршка на ЕУ. Програми за поддршка на енергетската ефикасност и мали обновливи извори на енергија се имплементирани, но со ограничено темпо. Во тек се институционални реформи, ревизија на стратешката рамка, како и усвојување и имплементација на ново законодавство.
- Ажурирањето на тековниот Национален план за енергија и клима од 2022 година е сè уште во процес, со цел да се земат предвид препораките на Секретаријатот на Енергетската заедница.
- Административните капацитети за справување со енергетската политика, стратешкото планирање и инвестициите во енергетскиот сектор остануваат значително недоволни. Во Министерството за економија не постои систем за собирање податоци за енергија, ниту соодветна евалуација на политиките или оценка на нивната ефикасност.
- Во однос на сигурноста на снабдувањето, земјата останува значително зависна од јагленот. Термоелектраните во Битола и Осломеј/Кичево продолжуваат да работат на јаглен од ограничени домашни ресурси и увоз. Инсталираниот капацитет на електрани од обновливи извори на енергија се зголеми на 50% од вкупниот инсталиран капацитет за електрична енергија и 33% од вкупното производство на електрична енергија. Особено значаен е порастот од 287% во производството на електрична енергија од фотонапонски електрани во 2023 година, споредено со 2022 година. Домашното производство на електрична енергија обезбедува 97,25% од бруто потрошувачката, додека само 2,75% се обезбедуваат преку увоз. Резервите на итни залихи на нафта достигнуваат 58 дена просечна потрошувачка, што е под обврската од 90 дена нето увоз. Обезбедувањето сигурност на снабдување со гас, вклучително и складирање, не е усогласено со прописите на ЕУ. Операторот на системот за пренос на гас е сертифициран согласно Третиот енергетски пакет.

23 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/5f0c9185-ce46-46fc-bf44-82318ab47e88_en?filename=North%20Macedonia%20Report%202024.pdf

- Државната комисија за спречување корупција спроведе неколку ревизии во енергетскиот сектор. Операторот на системот за пренос на електрична енергија МЕПСО и компанијата за производство на електрична енергија ЕСМ треба да се фокусираат на дигитализација, транспарентност на јавните набавки и подобро планирање на активности и инвестиции. Загубите во мрежата изнесуваат 13,80%, што е високо според меѓународните стандарди и произлегува од технички и комерцијални загуби во дистрибутивната мрежа.
- Во однос на обновливите извори на енергија, Националниот план за енергија и клима-постави цел од 38% учество на обновливите извори во бруто конечната потрошувачка на енергија до 2030 година, усогласена со целите на Енергетската заедница. Националното законодавство сè уште не е усогласено со Директивата за обновливи извори на енергија. Учество на обновливите извори во бруто потрошувачката на енергија за 2022 година изнесуваше 18,8% (податоци за 2023 година не се достапни).
- Инвестициите во хидроенергија треба да бидат усогласени со релевантното еколошко законодавство. Потребно е да се промовираат оптимизација на балансирањето на енергијата, инвестиции во енергетскиот пренос и складирање на енергија за да се подобри интеграцијата на обновливите извори во мрежата. Надградбата на мрежниот систем е неопходна.
- Законодавството за проценка на влијанието врз животната средина (ПВЖС) не е усогласено со прописите на ЕУ, што претставува значаен ризик за квалитетно спроведување на ПВЖС за стратешки енергетски проекти. Не се направени подобрувања во секундарното законодавство во однос на процесите за помали хидроцентрали со инсталиран капацитет помал од 2 MW.
- Законот за енергетска ефикасност делумно е усогласен со ажурираната Директива за енергетска ефикасност и Директивата за енергетската изведба на објекти. По најновите измени во 2023 година, се работи на ажурирање на Законот за енергетска ефикасност, но имплементацијата на тековното законодавство не покажува подобрување.

ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВО ПОДДРШКА НА ЗАПАДЕН БАЛКАН

Планот за раст за Западен Балкан, усвоен од Европската комисија во 2023 година, има за цел интеграција на партнерите од Западен Балкан во единствениот пазар на ЕУ, поттикнување на регионалната економска соработка, продлабочување на реформите поврзани со ЕУ и зголемување на финансиската поддршка за претпристапниот процес. Овие активности се насочени кон забрзување на социо-економската конвергенција на регионот со Европската унија.

Планот за раст ги поттикнува партнерите од Западен Балкан да се подготват за членство во ЕУ, нудејќи им дел од придобивките пред нивната целосна интеграција. Ова треба значително да го забрза процесот на проширување и економскиот развој во регионот.

Економската конвергенција е суштински елемент за приближување на партнерите од Западен Балкан кон ЕУ. Недостатокот на конвергенција претставува значаен предизвик за регионот на Западен Балкан; моментално изнесува околу 35% од просечното ниво на ЕУ.

Планот за раст е структуриран врз четири столба: подобрување на економската интеграција со единствениот пазар на ЕУ, поттикнување на економската интеграција во Западен Балкан преку Заедничкиот регионален пазар, забрзување на фундаменталните реформи за приближување кон ЕУ, и поддршка на конвергенцијата преку зголемена финансиска помош.

Економската интеграција со единствениот пазар на ЕУ е главен двигател за раст, додека Заедничкиот регионален пазар е клучен за зајакнување на конкурентноста и привлекување инвестиции. Фондот за реформи и раст, со пакет од 6 милијарди евра за 2024–2027 година, е дизајниран да поддржи реформи, а распределбата на средствата е условена со конкретни напредоци на партнерите.

Регулативата за Фондот за реформи и раст стапи на сила на 25 мај 2024 година. Во октомври 2024 година Комисијата ги одобри Агендите за реформи на Албанија, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија.

ОБВРСКИТЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА КОН ЗАКОНОДАВСТВОТО НА ЕНЕРГЕТСКАТА ЗАЕДНИЦА

Договорот за Енергетска заедница, потпишан во 2005 година, ги обврзува државите потписнички да го усогласат своето законодавство со европското *acquis* во областа на енергијата, животната средина, конкуренцијата и обновливите извори на енергија (ОИЕ). Целта е создавање функционален пазар на енергија како дел од Внатрешниот пазар на енергија на Европската унија.

Енергетската заедница обединува држави од Југоисточна Европа и Европската унија за воспоставување стабилна регулаторна рамка која ќе поттикне инвестиции во инфраструктура за пренос и производство на енергија. Ова овозможува стабилно снабдување со гас и електрична енергија и отвора можности за интеграција со енергетските пазари во поширокиот европски регион.

Дополнително, Енергетската заедница се фокусира на зголемување на енергетската ефикасност, развој на ОИЕ и унапредување на животната средина. Северна Македонија го ратификуваше Договорот во 2006 година, заедно со други земји од регионот, како што се Албанија, Србија и Босна и Херцеговина. Со текот на времето, обврските на ЕнЗ значително се проширија, вклучувајќи нови мерки и активности за зајакнување на регионалната енергетска соработка.

Новиот План за раст за Западен Балкан има за цел да ги поддржи економските и енергетските транзиции на регионот до 2027 година, со фокус на имплементацијата на реформи кои ќе овозможат поблиска интеграција со Европската унија. Планот обезбедува финансиска поддршка од ЕУ за спроведување на овие реформи, со посебен акцент на енергетските пазари, декарбонизацијата, обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност. Според Планот, за да се добие финансиска помош, земјите во регионот треба да ги исполнат условите поставени во реформските агенди, кои се усогласени со обврските на земјите потписнички на Договорот за Енергетска заедница.

Главната цел на Планот за раст е да се стимулира зелената и економската трансформација на регионот, поврзувајќи ја со реформите во енергетските пазари и декарбонизацијата. Планот се стреми да ја унапреди интеграцијата на земјите на Западен Балкан во енергетскиот пазар на ЕУ, како и да ги поддржи нивните напори за одржлив развој, што е во согласност со целите за пристапување во Европската унија.

За да се истакне меѓусебната поврзаност меѓу оценката за напредокот во спроведувањето на реформите согласно Договорот и условите договорени од страна на договорните страни со ЕУ во рамките на Реформските агенди за WB6, Секретаријатот ги означува овие реформи во Извештајот за имплементација за 2024 година со посебна ознака.

Извештај на Енергетска заедница за 2024 година за димензијата: Декарбонизација на енергетскиот сектор, димензија:

1. Имплементација на законодавството за управување/клима-вкупна оцена 50%

Законодавството за управување и клима во Енергетската заедница е составено од следните правни акти:

- Регулатива (ЕУ) 2018/1999 од 11 декември 2018 за управувањето со Енергетската унија и за климатската акција, вградена и прилагодена со Одлуката на министерскиот совет на Енергетската заедница 2021/14/МС-ЕпС од 30 ноември 2021 за вградување на регулативата (ЕУ) 2018/1999 во законодавството на енергетската заедница и дополнување на анексот 1 од Договорот за основање на заедницата, CELEX бр. 32018R1999;
- Регулатива за спроведување на комисијата (ЕУ) 2020/1208 од 7 август 2020 година за структура, формат, процеси на поднесување и преглед на информации пријавени од земјите-членки во согласност со Регулативата (ЕУ) 2018/1999 година, вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2021/14/МС-ЕпС од 30 ноември 2021 година за инкорпорирање на Регулативата (ЕУ) 2018/1999 во *acquis communautaire* на Енергетската заедница и изменување на Анекс I од Договорот;
- Делегирана регулатива на Комисија (ЕУ) 2020/1044 од 8 мај 2020 година за дополнување на Регулативата (ЕУ) 2018/1999 на Европскиот парламент и на Советот во однос на вредностите за потенцијалите за глобално затоплување и на насоките за инвентар и во однос на системот за инвентар на Унијата и за укинување на Делегираната регулатива на Комисијата (ЕУ) бр. 666/2014, вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2021/14/МС-ЕпС од 30 ноември 2021 година за вградување на Регулативата (ЕУ) 2018/1999 во *acquis communautaire* на Енергетската заедница и изменување на Анекс I од Договорот.

Табела 1: Оцена на степенот на усогласеност со посебни сегменти од правната рамка за управување/клима

НАЦИОНАЛНИ ПЛАНОВИ ЗА ЕНЕРГИЈА И КЛИМА (НПЕК): 71%	Националниот енергетски и климатски план (НЕКП), кој беше усвоен во мај 2022 година, е во процес на ажурирање со цел да обезбеди целосна усогласеност со одредбите од Регулативата за управување.
КЛИМАТСКА ЦЕЛ ЗА 2030 ГОДИНА: 80%	Северна Македонија нема дефинирана климатска цел за 2030 година во своето национално законодавство, но истата е вклучена во НЕКП. Оваа цел е во согласност со климатските цели за 2030 година, утврдени од Енергетската заедница.
НАЦИОНАЛНИ СИСТЕМИ ЗА КЛИМАТСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ: 40%	Постои делумна правна основа за националниот систем за инвентар на стакленички гасови. Сепак, Северна Македонија сè уште треба дополнително да воспостави национален систем за проценка на емисиите на стакленички гасови. Ова подразбира собирање на податоци за емисиите на стакленички гасови за сите категории според Меѓународниот панел за климатски промени (IPCC), воспоставување и спроведување на мерки за контрола на квалитетот, како и процена на неизвесностите на национално ниво.
НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ И МЕРКИ ЗА ЕМИСИИ НА СТАКЛЕНИЧКИ ГАСОВИ: 18%	Национален систем за политики и мерки (PaMs) и проекции сè уште треба да се воспостави. Северна Македонија има започнато со известување за националните системи за политики и мерки и проекции, но сè уште нема поднесено извештај. Обврските за известување не се транспонирани во законодавството. Северна Македонија има назначено водечки известувачи за активностите за известување според Регулативата за управување. Обврската за известување е иницирана, но сè уште не е поднесено известување за PaMs и стратегии за адаптација. Во контекст на системот Reportnet, не е иницирано известување за приходите од јаглороден надоместок.
ДОЛГОРОЧНА СТРАТЕГИЈА И КЛИМАТСКА НЕУТРАЛНОСТ: 44%	Правната основа за долгорочната стратегија не е усвоена. Сепак, Северна Македонија ја поднесе долгорочната стратегија до Секретаријатот на UNFCCC во 2021 година. Сепак, таа не ја содржи во себе целта за климатска неутралност за содржи климатскиот неутрален објектив за 2050 година.

Во однос на изминатата година, не се забележани значајни подобрувања во оваа димензија, единствен напредок е покажан во процесот на ажурирање на Националниот план за енергија и клима.

МОМЕНТАЛЕН СТАТУС НА СИСТЕМОТ ЗА ИНВЕНТАР НА СТАКЛЕНИЧКИ ГАСОВИ

Со цел усогласување со Регулатива 2018/1999, потребна е и институционализиција на системот за водење на Инвентарот на стакленички гасови. Иако националниот инвентар на антропогени стакленички гасови е спомнат во Законот за животна средина од 2005 година, недостасуваат одредби кои јасно ќе ги дефинираат надлежностите и извештајните обврски.

Во Извештајот за проценка на влијанието достапен на ЕНЕР за Нацрт текстот на Предлог Законот за климатска акција е наведено дека воспоставувањето на Национален инвентар на стакленички гасови и Систем за известување за политики, мерки и проекции ќе обезбедни исполнување на обврските кои произлегуваат од Одлуките на министерскиот Совет на енергетската заедница, а со тоа државата ќе премине од проектно исполнување на обврските кон воспоставен и одржлив институционален систем.

За таа цел, неопходно е формирање на нови организациони единици и промена во систематизацијата на работни места во Министерството за животна средина, со дополнителни вработувања.

2. Имплементација на законодавството за обновливи извори-вкупна оцена 48%

Acquis-то на Енергетската заедница за обновливи извори на енергија е составено од Директивата (ЕУ) 2018/2001 за поттикнување на употребата на енергија од обновливи извори.

Табела 2: Оцена на степенот на усогласеност со посебни сегменти од правната рамка за обновливи извори на енергија

ЦЕЛИ ЗА ОБНОВЛИВА ЕНЕРГИЈА ДО 2030 ГОДИНА- 85% (со посебна ознака за Реформската агенда)	Општата цел за постигнување удел од 38% обновлива енергија во бруто финалната потрошувачка на енергија, како што е наведено во Националниот план за енергија и клима (НЕПК), е усогласена со целта за 2030 година поставена од Енергетската заедница. Општата цел за 2030 година е поделена во секторски цели за електрична енергија (66%), транспорт (10%) и греење и ладење (45%). Во согласност со член 26 од Директивата за обновлива енергија (REDII), Северна Македонија ја прилагодила својата минимална цел за обновлива енергија во транспортот на 7% до 2030 година. Целта за 2030 година за обновлива енергија во греење и ладење од 45% е во согласност со барањата на член 23 од REDII.
---	--

КВАЛИТЕТ НА МЕРКИТЕ ЗА ПОДДРШКА-65%	Според постоечката правна рамка, пазарно базираната поддршка се доделува во форма на фиксна премија. Административно поставените тарифи за откуп сè уште се применуваат за ветерни проекти со инсталиран капацитет до 50 MW и хидроелектрични центри со инсталирана капацитет до 10 MW врз основа на достапни квоти. Ова не е во согласност со правото на Енергетската заедница.
САМОПОТРОШУВАЧКА И ЕНЕРГЕТСКИ ЗАЕДНИЦИ-50%	Северна Македонија го спровела системот на самопотрошувачка во форма на мрежно мерење за домаќинства со инсталиран капацитет до 6 kW и за бизнис субјекти до 40 kW. Донесувањето на Закон за обновлива енергија е од клучна важност за олеснување на формирањето на енергетски заедници во согласност со барањата на REDII.
ГАРАНЦИИ ЗА ПОТЕКЛО-40%	Република Северна Македонија се приклучи на иницијативата на Енергетската заедница за воспоставување регионален систем за гаранции за потекло. Националниот електронски регистар е создаден и може да се користи веднаш штом операторот на пазарот, како надлежно тело за издавање, потпише договор со давателот на услуги. Во октомври 2024 година беше усвоена регулативата, која овозможи воспоставување на регистарот, што го отвори патот за започнување на постапката за избор на давател на услуги. Постоечката правна рамка го регулира издавањето на гаранции за потекло исклучиво за обновлива електрична енергија, без да ги опфаќа и другите енергетски носители како што е предвидено со REDII.
КРИТЕРИУМИ ЗА ОДРЖЛИВОСТ ЗА БИОГОРИВА И ГОРИВА ОД ТЕЧНОСТИ/БИОМАСА-0%	Одредбите што се однесуваат на критериумите за одржливост и заштеда на емисијата на гасови од био горива, биоликвидни и биомасни горива сè уште не се транспонирани, а правната рамка останува комплетно неусогласена со REDII. Клучно е да се донесе нов Закон за обновлива енергија кој ќе вклучува специфични одредби за воведување на овие одредби.
ОБНОВЛИВА ЕНЕРГИЈА ВО ГРЕЕЊЕ И ЛАДЕЊЕ-33%	Програмите за субвенционирање на домаќинствата за замена на неефикасни уреди на фосилни горива и биомаса со ефикасни топлински пумпи се имплементирани. Ова ја поддржува проценката во НЕПК дека 24% од побарувачката за топлина ќе биде задоволена од топлински пумпи до 2030 година. Мерките за интеграција на обновлива енергија или отпадна топлина во градскиот систем за греење во Скопје недостасуваат.

Во однос на изминатата година, напредок е постигнат во донесување на Уредба за гаранции за потекло, согласно законска одредба од Законот за енергетика којшто е на сила.²⁴

Во моментот на пишување на овој Документ за јавни политики, во тек е постапка на донесување на два закона, коишто се носат како пакет закони-Закон за енергетика и Закон за обновливи извори на енергија.

Причина за донесување на нов Закон за енергетика и Закон за обновливи извори на енергија е усогласување со одлука на Министерскиот Совет на Енергетската заедница²⁵ која ги обврза договорните страни на Енергетската заедница, меѓу кои и Република Северна Македонија, да го транспонираат во своите национални законодавства Пакетот на Европската Унија за чиста енергија, прилагоден со одлуките на Министерскиот совет, најдоцна до 31.12.2023 година.

Според Извештајот за проценка на влијанието на регулативата достапен на Енер е нотирано дека досегашната примена на важечкиот Закон за енергетика укажало дека одредени законски решенија е треба да се променат за да одговори на новите потреби и развојни трендови во глобалниот и домашниот енергетски сектор.

Извештајот за проценка за влијанието на регулативата за новиот Закон за обновливи извори на енергија којшто е во постапка забележува дека во другите држави од регионот, обновливите извори на енергија се регулираат со посебни закони коишто се одвоени од другите енергетски закони, бидејќи материјата е посебна целина.

Се очекува дека со донесување на посебен Закон за обновливи извори на енергија ќе се надминат проблемите коишто постојат, а особено:

- Поедноставување на сложените постапки за добивање дозволи преку намалување на административните барања, скратување на роковите и подобрување на комуникацијата со институциите.
- Поддршката за инвеститорите, како гарантиран откуп на енергијата и користење државно земјиште за изградба на капацитети, ќе го поттикне зголемувањето на учеството на ОИЕ.
- Нормирањето на права и обврски за купувачите, производителите и снабдувачите на енергија ќе ја зајакне правната сигурност и ќе ги поттикне инвестициите.
- Достапноста и тргувањето со гаранции за потекло преку електронска платформа ќе придонесат за зголемена употреба на овој инструмент.

3. Имплементација на законодавството за енергетска ефикасност-вкупна оцена 66%

Правната рамка за енергетска ефикасност на Енергетската заедница ги опфаќа:

- Директивата 2012/27/EУ за енергетска ефикасност, изменета со Директивата (EУ) 2018/2002
- Директивата 2010/31/EУ за енергетските карактеристики на зградите, изменета со Регулативата за управување (EУ) 2018/1999
- Регулативата (EУ) 2017/1369 со која се воспоставува рамка за енергетско означување

Табела 3: Оцена на степенот на усогласеност со посебни сегменти од правната рамка за енергетска ефикасност

ЦЕЛИ ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ ЗА 2030 ГОДИНА-69%(со посебна ознака за Реформската агенда)	Целите за енергетска ефикасност за 2030 година утврдени во усвоениот Национален план за енергија и клима (НПЕК) се усогласени со целите за 2030 година поставени од Енергетската заедница. Законот за енергетска ефикасност од 2020 година ја транспонираше Директивата за енергетска ефикасност од 2012 година и ги утврди специфичните цели предвидени во членовите 5 и 7. Меѓутоа, предложените измени на Законот, кои имаат за цел усогласување со барањата на пакетот за чиста енергија и Директивата за енергетска ефикасност од 2018 година, сè уште чекаат одобрување.
ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ ВО ЗГРАДИ-51% (со посебна ознака за Реформската агенда)	Законот за енергетска ефикасност ја транспонираше Директивата за енергетските карактеристики на објектите. Усвојувањето на подзаконските акти за енергетска ревизија на објектите и за енергетските карактеристики на објектите сè уште е во тек. Долгорочната стратегија за реновирање на згради сè уште не е финализирана.
ШЕМА ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ И ФИНАНСИРАЊЕ-61%	Северна Македонија треба да ги усвои измените на Законот за енергетска ефикасност и да ги ажурира специфичните цели коишто се бараат согласно Член 7, воведени претходно во 2020 година. Во тек е процесот на поставување на Национален фонд за енергетска ефикасност. Во октомври 2023 година беа усвоени измени на Законот за Развојната банка на Република Северна Македонија со што се воспостави правна рамка за формирање на фондот во склоп на Развојната банка. Правната и регулаторната рамка за негова операционализација треба да биде усвоена.
ЕНЕРГЕТСКИ ЕФИКАСНИ ПРОИЗВОДИ-ОЗНАЧУВАЊЕ-76%	Усвоени се правилници за имплементација на Директивата 2010/30/EУ. Во подготовка се правилници за имплементација на Регулативата за означување 2017/1369/EУ и имплементационите акти за означување.

ЕФИКАСНОСТ ВО ГРЕЕЊЕ И ЛАДЕЊЕ -74%

Во декември 2022 година, Република Северна Македонија вовеле одредби за инспекција на системи за греење и климатизација во Законот за енергетска ефикасност. Иако транспозицијата на одредбите за мерење и фактурирање на топлинска енергија во дистрибутивните системи е завршена, целосната имплементација на фактурирањето врз основа на потрошувачката во системот за дистрибуција на топлина во Скопје е изостаната. Република Северна Македонија забележа мал напредок во имплементацијата на мерките за енергетска ефикасност поврзани со греењето. Спроведени се студии за оценка на исплатливоста на имплементацијата на фактурирањето врз основа на потрошувачката, кои заклучија дека тоа не е исплатливо под актуелни услови. Сепак, истата студија ја посочува можноста за неговата имплементација во новоизградени објекти со цел промоција на енергетската ефикасност. Во 2023 година, Владата вовеле субвенции насочени кон подобрување на енергетската ефикасност, промоција на употребата на обновливи извори на енергија и олеснување на транзицијата кон природен гас. Овие субвенции ќе бидат од корист на околу 2.500 домаќинства.

Извештајот на Енергетска заедница укажува на потребата од донесување на измени на Законот за енергетска ефикасност.

Во Извештајот за проценка на влијанието на регулативата за Предлог Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетска ефикасност од 2023 година се наведува дека:

- Досегашната примена на Законот за енергетска ефикасност покажа потреба од промени за усогласување со новите трендови и потреби во енергетскиот сектор.
- Пазарот за енергетски услуги е ограничен, бидејќи договорите за енергетски услуги главно се користат од општините за јавни приватни партнерства за улично осветлување како и пореди тоа што Уредбата за модели на договори за енергетски услуги сè уште не е донесена, што го ограничува развојот на пазарот на централно и локално ниво.
- Спроведувањето на Програмите и Годишните планови за енергетска ефикасност на локалната самоуправа е слабо, со мал број општини кои ги изработуваат.
- Уредбата за цели за енергетска ефикасност, задолжителна според Директивата 2018/2002, не е усвоена, што го одложува усогласувањето со целите на Енергетската заедница.
- Нацрт-законот за изменување на Законот за енергетска ефикасност го усогласува националното законодавство со Директивата 2009/33 за промоција на чисти и енергетски ефикасни возила, особено за транспортниот сектор.

4. Шема за трговија со емисии
(мониторинг, известување, верификација, акредитација) 0%

Законодавството за Системот за трговија на емисии на Енергетската заедница е составен од следните прописи:

- Директива 2003/87/ЕЗ од 13 октомври 2003 година за воспоставување систем за тргување со квотите на стакленички гасови во рамките на Унијата и изменување и дополнување на Директива 96/61/ЕЗ на Советот вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2022/05/МС-ЕпС од 15 декември 2022 година за изменување и дополнување на Анекс I на Договорот за основање на Енергетската заедница и вградување на Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2066, Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2067 и Директива 2003/87/ЕЗ во *acquis communautaire* на Енергетската заедница;
- Имплементирачка регулатива на Комисијата (ЕУ) 2018/2067 од 19 декември 2018 за верификација на податоците и за акредитација на верификаторите согласно со Директивата 2003/87/ЕС на Европскиот парламент и Советот, вградена и прилагодена со Одлуката 2022/05/МС-ЕпС на Министерскиот совет од 15 декември 2022 година за изменување и дополнување на Анекс I на Договорот за основање на Енергетската заедница и вградување на Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2066, Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2067 и Директива 2003/87/ЕЗ во *acquis communautaire* на Енергетската заедница;
- Имплементирачка регулатива на Комисијата (ЕУ) 2018/2066 од 19 декември 2018 за мониторингот и известувањето за емисиите на стакленички гасови согласно со Директивата 2003/87/ЕС на Европскиот парламент и Советот и амандманската Регулација на Комисијата (ЕУ) No 601/2012, вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2022/05/МС-ЕпС од 15 декември 2022 година за изменување и дополнување на Анекс I на Договорот за основање на Енергетската заедница и вградување на Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2066, Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2067 и Директива 2003/87/ЕЗ во *acquis communautaire* на Енергетската заедница;

Ова е прва година Енергетската заедница во својот Извештај за имплементација да дава оценка за степенот на усогласеност со законодавството за МРВА, согласно правилата коишто произлегуваат од Одлуката на министерскиот совет.²⁶

26 <https://www.energy-community.org/dam/jcr:e2d83f93-41c1-4f5a-aa2a-4e9f3e2bf2e2/IMC%20wrap-up%202024%2003-07-2024.pdf>

Табела 4: Оцена на степенот на усогласеност со посебни сегменти од правната рамка за шема за трговија со емисии

<p>ОСНОВА, ИНСТИТУЦИИ, ДОЗВОЛИ-0%</p>	<p>Република Северна Македонија сè уште треба да ги транспонира бараните елементи од Директивата за ЕТС во националното законодавство. Во март 2024 година, Министерството за животна средина и просторно планирање започна долгорочен проект за да го подготви и усвои националното законодавство преку имплементирање на обврски за мониторинг и известување за емисии на стакленички гасови на ниво на инсталација.</p>
<p>МОНИТОРИНГ И ИЗВЕСТУВАЊЕ-0%</p>	<p>Регулативата за мониторинг и известување во моментот не е транспонирана и имплементирана во Северна Македонија. Постојат долгорочни планови да се имплементира потребната легислатива.</p>
<p>ВЕРИФИКАЦИЈА И АКРЕДИТАЦИЈА-0%</p>	<p>Регулативата за акредитација и верификација во моментот не е транспонирана и имплементирана во Северна Македонија. Постојат долгорочни планови за имплементирање на потребната легислатива.</p>

ИСКУСТВО ОД ДОГОВОРНИТЕ СТРАНИ НА ЕНЕРГЕТСКА ЗАЕДНИЦА:

Во однос на поглавјето за ЕУ ЕТС, во Извештајот за имплементација на Енергетската заедница е наведено дека прогресот во регионот на Договорните страни е релативно бавен. Главна кочница е отсуството на механизам за јаглерод (јаглероден надоместок) и усогласување со Европскиот систем за трговија на емисии (ЕУ ЕТС). Приоритет на Секретаријатот на Енергетската заедница е напредок во однос на јаглеродниот надоместок, согласно Патоказот за декарбонизација од 2021 година и подоцнежните заклучоци на Советот на министри, преку одржување на билатерални состаноци со Договорните страни со цел разговарање околу процесите за воведување на јаглероден надоместок, модалитети, можности и предизвици. Фокусот е ставен на МРВА пакетот.

Во соработка со Европската комисија во однос на Проценката на влијание, Секретаријатот овозможил добивање информации од Договорните страни со цел изработка на извештајот, од страна на надворешни консултанти. На неформалниот Совет на министри одржан во јули 2024 година било најавено конечниот извештај ќе биде подготвен до ноември 2024 година и дека ќе се презентира пред Министерскиот совет на 12 декември 2024 година.

Според Европската комисија, резултатите од Проценката на влијанието ќе послужат како поддршка за одредување на следните чекори поврзани со јаглеродниот надоместок. Со цел постигнување на постепена усогласеност со ЕУ ЕТС, моделот за јаглероден надоместок треба да се базира на доверливи податоци за емисии добиени преку МРВА пакетот за да се овозможи економски ефективно намалување на емисиите и да се предвиди постепено зголемување на цената за постигнување еквивалентност со цената на ЕУ ЕТС при приклучувањето.

Европската комисија и Секретаријатот нагласија дека е важно да се следи усогласен и координиран пристап кон јаглеродниот надоместок за да се избегнат асиметрични обврски и трговски бариери во регионот, особено во постоечките трговски зони за електрична енергија. Ова ќе овозможи хомогени цени на јаглерод, спречување на истекување на јаглерод и одржување на конкурентноста во деловната средина.

Европската комисија и Секретаријатот понудија постојана поддршка и дијалог за развивање координирани и доследни решенија за јаглеродниот надоместок во регионот на Енергетската заедница.

Европската комисија исто така истакна дека транспозицијата на МРВА пакетот ќе овозможи точни податоци за емисиите и ќе создаде институционална рамка за пристапување кон ЕУ ЕТС. Во оваа насока, Договорните страни се согласија дека

до 2025 година треба да се воспостават соодветни правила кои ќе овозможат започнување на мониторингот на емисиите во 2026 година, вклучувајќи регулирање на дозволите за емисии на стакленички гасови, прецизирање на активностите и гасовите опфатени со дозволите, назначување на надлежни институции за управување со процесот и признавање или акредитација на верификаторите во националното законодавство.²⁷

МРВА ПАКЕТ И ИНТЕГРАЦИЈА ВО ЗАКОНОДАВСТВОТО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Системот за мониторинг, известување и верификација на емисиите на стакленички гасови (МРВА) е клучен елемент на секоја шема за тргување со емисии и значајна алатка за развој на други механизми за јаглероден надоместок.

Неговата главна цел е да обезбеди точни, доверливи и верификувани информации за емисиите на стакленички гасови (GHG) од инсталациите кои се подложни на обврски за известување. Операторите собираат податоци во текот на годината, ги интегрираат во годишни извештаи за емисии и ги доставуваат на независна верификација. За да се одржи кредибилитетот, транспарентноста и компарабилноста на системот, податоците мора да бидат целосни, прецизни и доследни низ времето. Јавните надлежни органи го обезбедуваат интегритетот на системот преку одобрување дозволи, планови за мониторинг, прифаќање на годишни извештаи и акредитирање на верификатори.

Навременото воведување на МРВА правилата и воспоставување на потребната процедурална и институционална рамка претставува значаен предизвик.

Неколку Договорни страни постигнаа напредок во транспонирањето на општите барања на системот, како што се опфатот на активностите, покривањето на релевантните стакленички гасови и издавањето дозволи. Овие аспекти најчесто се дел од нацрти или усвоени климатски закони. Сепак, останува значителна работа за воспоставување на останатите елементи на системот МРВА во некои земји. Ова вклучува целосна примена на секундарното законодавство, назначување надлежни институции, јакнење на институционалните капацитети, одобрување на дозволи и планови за мониторинг, како и создавање национални системи за акредитација на верификатори.

Овие активности треба да се завршат најдоцна до 2026 година за да се обезбеди ефикасен процес на мониторинг, известување и верификација.

27 <https://www.energy-community.org/dam/jcr:e2d83f93-41c1-4f5a-aa2a-4e9f3e2bf2e2/IMC%20wrap-up%202024%2003-07-2024.pdf>

Законот за животна средина на Република Северна Македонија, како основен закон којшто во моментот го уредува прашањето на климатски промени, не е усогласен со обврските за мониторинг и известување за емисиите за стакленички гасови, ниту пак со обврските за верификација и акредитација.

Предлогот на Закон за климатска акција којшто во моментот се наоѓа во владина постапка содржи одредби за овој систем, но, до негово донесување не може да се коментира околу степенот на неговата транспозиција на законодавството на Енергетската заедница.

ЈАГЛЕРОДЕН НАДОМЕСТОК И ТРГОВИЈА СО ЕМИСИИ

Клучот за економски ефективна зелена транзиција е максимално внатрешно отчитување на надворешните ефекти од загадувањето и високите емисии на стакленички гасови. Поставувањето цена на јаглеродот обезбедува предвидлив сигнал за инвестиции во зелени технологии.

Политичкиот дијалог за јаглеродниот надоместок во 2024 година продолжи, но без значајни резултати. Паралелно, треба да се зајакнат напорите за создавање комплетни и конзистентни податоци за емисиите на инсталациите, согласно правилата за мониторинг, известување и верификација.

Се разгледува и можноста за координиран систем за трговија со емисии (ЕТС), при што малите домашни пазари би имале корист од споделена инфраструктура. Европската комисија планира проценка на политичките опции за јаглероден надоместок до крајот на 2024 година.²⁸

---

28 https://www.energy-community.org/dam/jcr:49614eb6-4596-492a-816a-31a6f86dda1f/EnC_ЦБАМ-Readiness_Tracker_2024_11.11.pdf (страни 5 и 6)

1. МЕХАНИЗАМ ЗА ЈАГЛЕРОДНО ДАНОЧНО ПРИЛАГОДУВАЊЕ (ЦБАМ)²⁹

1.1 Регулативата 2023/956 за јаглеродно даночно прилагодување почна да се применува на 1 октомври 2023 година.

МЕХАНИЗМОТ ЗА ЈАГЛЕРОДНО ГРАНИЧНО ПРИЛАГОДУВАЊЕ (ЦБАМ):

КЛУЧНА АЛАТКА ЗА КЛИМАТСКА НЕУТРАЛНОСТ

Механизмот за јаглеродно гранично прилагодување (ЦБАМ) претставува важен елемент од законодавниот пакет „Подготвени за 55“ (Fit for 55) на Европската унија и е осмислен како клучна алатка за постигнување на климатска неутралност до 2050 година, согласно Парискиот договор. Овој механизам има за цел да се справи со ризикот од истекување на јаглерод, што може да произлезе од зголемените климатски амбиции на ЕУ, и да поттикне декарбонизација во земјите надвор од Унијата.

ЦБАМ се заснова на принципот на фер цени за јаглеродот, со што ќе се обезбеди разликата помеѓу цената на јаглеродот платена во земјата на производство и цената што би се плаќала за производство во рамките на ЕУ да биде регулирана. Ова ќе спречи климатските цели на Унијата да бидат поткопани, истовремено обезбедувајќи усогласеност со правилата на Светската трговска организација (СТО).

ПРИМЕНА И ПОВРЗАНОСТ СО ЕВРОПСКИОТ СИСТЕМ ЗА ТРГОВИЈА НА ЕМИСИИ (ЕТС)

ЦБАМ ќе биде постепено воведен, со транзициски период од 2023 до 2025 година, и ќе започне со целосна примена во 2026 година. Неговата имплементација е тесно поврзана со Европскиот систем за тргување со емисии, со што ќе се овозможи синхронизирано укинување на бесплатните квоти во секторите опфатени со ЦБАМ. Ова ќе обезбеди усогласеност во пресметувањето на емисиите и јаглеродните цени меѓу увезените и домашните производи.

Првично, ЦБАМ ќе се применува на сектори со висока јаглеродна содржина и изложеност на меѓународна конкуренција, како што се железо и челик, цемент, ѓубрива, алуминиум, електрична енергија и водород. Овие сектори имаат значајно влијание врз стакленичките емисии на Унијата и се клучни за постигнување на целите за декарбонизација.

²⁹ Регулатива (ЕУ) 2023/956 на Европскиот парламент и на Советот од 10 мај 2023 година за воспоставување на механизам за јаглеродно гранично прилагодување

ПОТТИКНУВАЊЕ НА ГЛОБАЛНА ДЕКАРБЕНИЗАЦИЈА

ЦБАМ е дизајниран да го поттикне процесот на декарбонизација кај производителите од трети земји, мотивирајќи ги да ги усогласат своите производствени процеси со почисти технологии. Постепеното воведување ќе им овозможи доволно време за прилагодување на новите барања.

За ефикасна примена, економските оператори ќе мора да доставуваат точни информации за емисиите на стакленички гасови вградени во производите, како и за сите платени јаглеродни такси во земјата на производство. Овие податоци ќе бидат предмет на редовна проверка од независни сертификациски тела.

ЦБАМ претставува значаен чекор кон глобално усогласување на климатските политики, осигурувајќи дека индустриското производство ќе напредува на одржлив и еколошки начин, додека ЕУ останува предводник во глобалната борба против климатските промени.

Од значење за Република Северна Македонија, како трета земја, е член 2 став (7) од ЦБАМ регулативата, којшто го уредува изземањето од примената на ЦБАМ при увоз на електрична енергија. Доколку пазарот на електрична енергија на трета земја или територија е интегриран со внатрешниот пазар на електрична енергија на Унијата преку пазарно поврзување, а нема техничко решение за примена на Механизмот за јаглеродно гранично прилагодување (ЦБАМ) на увозот на електрична енергија во царинската територија на Унијата од таа земја или територија, таквиот увоз ќе биде ослободен од ЦБАМ, под услов Комисијата да утврди дека се исполнети сите наведени услови во согласност со став 8, како следи:

- (а) Третата земја или територија има склучено договор со Унијата кој утврдува обврска за примена на правото на Унијата во областа на електричната енергија, вклучително и законодавството за развој на обновливи извори на енергија, како и други правила во областа на енергетиката, животната средина и конкуренцијата;
- (б) Домашното законодавство во таа трета земја или територија ги спроведува главните одредби на законодавството на Унијата за пазарот на електрична енергија, вклучително за развој на обновливи извори на енергија и пазарно поврзување на пазарите на електрична енергија;
- (в) Третата земја или територија има доставено до Комисијата патоказ кој содржи временска рамка за донесување мерки за исполнување на условите утврдени во точките (г) и (д);

(г) Третата земја или територија се обврзала на климатска неутралност до 2050 година и, каде што е применливо, соодветно формално ја формулирала и ја доставила до Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (UNFCCC) долгорочна стратегија за развој со ниски емисии на стакленички гасови до средината на векот, усогласена со таа цел, и ја има спроведено таа обврска во своето домашно законодавство;

(д) Третата земја или територија, при спроведувањето на патоказот наведен во точка (в), го покажала своето исполнување на утврдените рокови и значителниот напредок кон усогласување на домашното законодавство со правото на Унијата во областа на климатските активности врз основа на тој патоказ, вклучително и кон воведување на ценовен механизам за јаглерод на ниво еквивалентно на она во Унијата, особено во однос на производството на електрична енергија; воведувањето на систем за тргување со емисии за електрична енергија, со цена еквивалентна на системот за тргување со емисии на ЕУ (EU ETS), треба да биде завршено најдоцна до 1 јануари 2030 година;

(ѓ) Третата земја или територија има воспоставено ефикасен систем за спречување на индиректен увоз на електрична енергија во Унијата од други трети земји или територии кои не ги исполнуваат условите утврдени во точките (а) до (д).

Ниту една од договорните страни на Енергетската заедница, како трети земји, не поднела Патоказ до Европската комисија, како што е наведено во член 2(7в) од Регулативата за Механизмот за јаглеродно гранично прилагодување (ЦБАМ). Доколку Европската комисија даде дополнително појаснување во однос на форматот, структурата и содржината на Патоказот, тоа ќе им овозможи на договорните страни да имаат поголема предвидливост при исполнувањето на овој критериум. Ова може да доведе до поднесување на документи кои ќе бидат стандардизирани и кои ќе имаат слична содржина, што би го поедноставило оценувањето од страна на Комисијата.

Патоказот за декарбонизација за договорните страни на Енергетската заедница, усвоен во 2021 година, вклучува список на ЕУ законодавство и предложени рокови за усвојување во рамките на Енергетската заедница. Неговата цел е да ја поддржи патеката кон енергетските и климатските цели за 2030 година и климатската неутралност до 2050 година, земајќи ги во предвид тековните и планираните напори за декарбонизација и напредокот во имплементацијата на систем за ценовно наградување на јаглерод за договорните страни. Овие цели се во согласност со политиките на ЦБАМ, што го прави ажурираниот Патоказ за декарбонизација корисен за утврдување на планот и клучните чекори за изземање од ЦБАМ за секторот на електрична енергија.

На Неформалниот министерски совет на Енергетската заедница одржан во јули 2024 година, договорните страни изразија подготвеност да го ажурираат Патоказот за декарбонизација, што ја потврдува нивната обврска за постигнување климатска неутралност до 2050 година и напредок во имплементацијата на политиките за цени на јаглерод, со цел пристапување кон системот за тргување со емисии на ЕУ (ЕТС) најдоцна до пристапувањето.

Прогресот во врска со обврската за климатска неутралност до 2050 година се разликува меѓу договорните страни, со тоа што само Молдавија усвоила закон за климатска акција, а Грузија ја вклучила оваа обврска во својата долгорочна стратегија, како што е наведено во Регулативата за ЦБAM. За да се добие изземање, овие два критериума треба да бидат исполнети истовремено. Затоа, се препорачува да се има предвид обврската за климатска неутралност при тековните напори на договорните страни за развој на нивните долгорочни климатски стратегии и законодавство.

V. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПРАВНА СТРАТЕШКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА СО ЦЕЛ ПОСТИГНУВАЊЕ НА ДЕКАРБОНИЗАЦИЈА

Република Северна Македонија започнала повеќе процеси за усогласување со законодавството на Европската унија и Енергетската заедница. Во тек е постапката за донесување на Законот за климатска акција, Законот за енергетика, Законот за обновливи извори на енергија и донесување на измени и дополнувања на Законот за енергетска ефикасност. Формирано е ново Министерство за енергетика, рударство и минерални сировини, со што секторот енергетика се одделува од Министерството за економија. Во однос на минатата година, постигнат е мал напредок во однос на обврските кон Енергетската заедница во однос на имплементација на правната и стратешка рамка за декарбонизација.

Општа препорака со овој документ којашто се однесува за четирите димензии коишто тука се разгледуваат, имено управување/клима и шема за трговија со емисии преку воспоставување на системот за мониторинг, известување, верификација и акредитација (MPVA) (заедно: климатска акција), обновливи извори на енергија и енергетска ефикасност е земјата што побрзо да ја усвои правната и стратешка рамка којашто е задолжителна согласно обврските коишто ги има преземано спрема Енергетската заедница, а коишто произлегуваат од нејзиниот статус на Договорна страна на Договорот за основање на Енергетската заедница. Патоказот за декарбонизација содржи рокови за транспозиција и спроведување на енергетските закони коишто не се испочитувани. Во случај да се смета дека постои сериозно прекршување, Советот на министри на Енергетската заедница располага со различни правни механизми, вклучително и суспензија и исклучување.

I. ПРЕПОРАКИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА КЛИМАТСКА АКЦИЈА ВО СОГЛАСНОСТ СО ОБВРСКИТЕ ОД ЕНЕРГЕТСКАТА ЗАЕДНИЦА И РЕГУЛАТИВАТА ЗА УПРАВУВАЊЕ

1. Усогласување на Националниот план за енергија и клима (НПЕК):

Ажурирање на НПЕК за целосно усогласување со одредбите на Регулативата за управување. Ова треба да вклучува интегрирање на ажурирани податоци, дополнителни мерки и проекции за постигнување на целите за 2030 година. Обезбедување транспарентност и учество на јавноста во процесот на ажурирање на НПЕК.

2. Формирање на национален систем за инвентари:

Воведување правна основа за национален систем за инвентари на стакленички гасови и национален систем за политики, мерки и проекции. Овој систем треба да овозможи редовно собирање, обработка и верификација на податоци за емисии, како и следење на напредокот кон националните климатски цели.

Во Предлогот на Закон за климатска акција којшто е во постапка е предвидено поглавје за национален систем за инвентар. Оттаму, согласно следната точка потребно и усвојување на Закон за климатска акција.

3. Усвојување на Закон за климатска акција:

Финализирање и усвојување на Законот за климатска акција кој ќе ги содржи одредбите за целта за климатска неутралност до 2050 година, воспоставување на национален систем за мониторинг, известување и верификација на стакленички гасови (МРВА), како и обврски за известување за политики, мерки, проекции и приходи од јаглерод.

4. Имплементација на МРВА системот:

Итно спроведување на МРВА правилата, вклучително и воспоставување на секундарно законодавство за планови за мониторинг и издавање дозволи, формирање на национален систем за акредитација на верификатори, операционализација на процедурите за одобрување на дозволи, прием на извештаи и независна верификација. Зајакнување на институционалните капацитети преку обука на релевантниот кадар во Министерството за животна средина и други засегнати институции.

Земјата треба што побрзо да донесе правна основа за МРВА пакетот. Со оглед на обемноста на Регулативата 2018/2066, најдобриот пристап е основните одредби кои ги опфаќаат плановите за мониторинг да се вклучат во Законот за климатска акција којшто е во постапка, а дополнителните одредби од регулативата да се уредат со подзаконски акт, по примерот на Република Србија. Во однос на поставување и операционализација на МРВА системот, потребно е да се обезбедат обуки за вработените во релевантните институции, особено во Министерството за животна средина и просторно планирање, за да ги исполнат своите обврски кои што би произлегле по

усвојување на Законот за климатска акција којшто моментално се наоѓа во владина постапка. Согласно Извештајот за проценка на влијанието на регулативата, се предвидува формирање на организациска структура за вршење на работите за мониторинг и известување. Формирањето на оваа организациска структура предвидува 3 нови вработувања на инженери, како и една раководна позиција. Сепак, согласно обврските кои произлегуваат од Предлог Законот за климатска акција, потребно е формирање и на единица за издавање на дозволи, со цел експедитивност во постапувањето на барањата за издавање на дозволи. Планот за мониторинг, согласно Директивата 2003/87, којашто е обврзувачка за Република Северна Македонија и се транспонира во Предлог-Законот за климатска акција, е дел од барањето за дозвола. Оттаму, покрај трите вработувања на стручен кадар вклучително и една раководна позиција, потребно е формирање и на одделение за дозволи, коешто ќе се грижи за издавање на дозволите за стакленички гасови.

5. Обезбедување правна основа за долгорочна климатска стратегија:

- Република Северна Македонија треба да обезбеди правна основа за долгорочната климатска стратегија, вклучувајќи ја и интеграцијата на целта за климатска неутралност до 2050 година како обврзувачки дел од националното законодавство.
- Предлог-законот за климатска акција треба експлицитно да ја вклучи оваа цел, со што ќе се обезбеди долгорочен патоказ за декарбонизација и усогласеност со европските климатски стандарди.
- Иако Механизмот за јаглеродно гранично прилагодување (ЦБАМ) не е директно дел од обврските за транспозиција на ЕУ законодавството, интеграцијата на целта за климатска неутралност е предуслов за аплицирање за ослободување од ЦБАМ, со што ќе се поттикне конкурентноста на домашните индустрии на европскиот пазар.

6. Постапување обврски за известување:

- Воведување законски обврски за редовно известување за:
  - » Политики и мерки (PаMs),
  - » Проекции за емисии на стакленички гасови,
  - » Приходи од јаглерод и стратегии за адаптација.

7. Утврдување на висината на јаглеродниот надоместок:

- Министерството за животна средина и просторно планирање треба да изработи методологија за утврдување на јаглеродниот надоместок, со цел да се обезбеди усогласување со цената на емисиите на стакленички гасови според ЕУ Системот за тргување со емисии (ЕТС).
- Овој пристап ќе овозможи приходите од јаглеродниот надоместок да останат во Република Северна Македонија, наместо да се плаќаат во Европската Унија.

- Потребно е да се адресираат повеќе предизвици при имплементацијата на оваа мерка, вклучувајќи:
  - » Определување кои индустрии ќе бидат опфатени со јаглеродниот надоместок (на пример, само оние што извезуваат во ЕУ или сите јаглеродно интензивни индустрии).
  - » Обезбедување праведност и транспарентност при утврдување на обврските за плаќање и механизмите за спроведување.

8. Рокови и мониторинг:

- Поставување на јасни рокови за завршување на сите активности, вклучително и донесување на секундарното законодавство (подзаконски акти) и имплементација на МРВА системот, најдоцна до 2026 година.
- Воспоставување механизми за следење и оценување на напредокот во имплементацијата на климатските политики.

Со овие мерки, Република Северна Македонија може да обезбеди ефективно и навремено исполнување на своите обврски за климатска акција и да ја зајакне својата позиција како одговорна членка на Енергетската заедница.

II. ПРЕПОРАКИ ЗА ОБНОВЛИВА ЕНЕРГИЈА

1. Законска рамка за обновливи извори на енергија

- Усвојување на нов Закон за обновлива енергија кој ќе овозможи целосно транспонирање на Директивата 2018/2001/EU (REDII). Овој закон треба да ги опфати:
  - » Мерки за поддршка на обновливите извори на енергија, со фокус на секторот транспорт и греење/ладење.
  - » Механизми за тргување со гаранции за потекло, кои ќе ја покриваат не само електричната енергија туку и другите енергетски носители, како што е предвидено со REDII.

2. Инклузивност и енергетски заедници

- Формирање правна и институционална основа за енергетски заедници и проширување на системот за самопотрошувачка преку имплементација на мерки за стимулирање на потрошувачите (физички и правни лица).

3. Одржливост и биогорива

- Воведување критериуми за одржливост за биогорива, биоликвиди и биомасни горива, согласно REDII, преку нов подзаконски акт.

4. Централно греење и интеграција на обновливи извори

- Развивање мерки за интегрирање на обновливи извори и отпадна топлина во системот за централно греење во градовите, особено во Скопје.

III. ПРЕПОРАКИ ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

1. **Забрзување на усвојувањето на подзаконските акти**
  - Донесување на сите подзаконски акти што произлегуваат од Законот за енергетска ефикасност, со фокус на транспонирање на новите одредби од Директивата 2018/2002/EU и Регулативата 2018/1999/EU.
2. **Имплементација на нови мерки за енергетска ефикасност**
  - Воспоставување програми за енергетска ефикасност насочени кон домаќинствата и јавните институции, како и субвенции за замена на неефикасни уреди со енергетски ефикасни технологии, вклучително топлински пумпи.
3. **Мониторинг и известување**
  - Операционализација на системот за мониторинг и известување за енергетска ефикасност преку обезбедување обуки за релевантните институции и обезбедување на техничка поддршка за собирање податоци.
4. **Поддршка за локалните самоуправи**
  - Обезбедување финансиска и техничка поддршка за локалните самоуправи во развојот и имплементацијата на нивните локални планови за енергетска ефикасност.
5. **Промоција на финансиски инструменти**
  - Развивање на нови финансиски инструменти за енергетска ефикасност, како зелени кредити и гаранциски фондови за енергетски проекти.
6. **Енергетски сертификати**
  - Имплементација на енергетски сертификати за згради и создавање база на податоци за енергетскиот учинок на постојните објекти.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Закон за енергетика (*) („Службен весник на Република Македонија“ број 96/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.96/19, 236/22, 134/24 и 147/24)
2. Закон за животната средина („Службен весник на Република Македонија“ бр.53/05, 81/05,24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11,123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 99/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.89/22 и 171/22)
3. Закон за енергетска ефикасност, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 32/20
4. В.Борозан, А.Крколева Матеска, П.Крстески, „Правна рамка на електроенергетскиот сектор во Република Северна Македонија и нејзина меѓународна позиција“, Скопје, 2020 година
5. Стратегија за развој на енергетиката во Република Северна Македонија до 2040 година, „Службен весник на Република Северна Македонија“, бр. 25/20
6. Акциски план за искористување на ОИЕ на Република Македонија до 2025 година со визија до 2030 година, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 207/15 и 51/17
7. Секретаријат на Енергетската заедница, „Годишен имплементациски извештај за Република Северна Македонија за 2024 година
8. Министерство за животна средина и просторно планирање, „Четврта годишна комуникација за климатски промени“, Скопје, 2023 година
9. Министерство за животна средина и просторно планирање, „Трет двогодишен извештај за климатски промени“, Скопје, 2020 година
10. Министерство за животна средина и просторно планирање, „Ревидиран национален утврден придонес кон Договорот од Париз“, Скопје, 2021 година
11. Министерство за животна средина и просторно планирање, „Долгорочна стратегија за климатска акција со акциски план“, Скопје, 2021 година
12. Министерство за економија, „Национален план за енергија и клима“, Скопје, 2022 година
13. Енергетска заедница, „Следач за подготвеност за Механизмот за јаглеродно гранично прилагодување“, Виена, 2024 година
14. Закон за престанување на важењето на Законот за основање на Агенција за енергетика на Република Северна Македонија („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.147/24)
15. Закон за изменување и дополнување на Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.121/24)

16. С.Ристеска, Аналитика Тинк Тенк „Мрежно мерење во Република Македонија, можности, перспективи, примери-како до почиста енергија?, Скопје, 2017 година
17. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en
18. Уредба за гаранции за потекло („Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 210/24
19. Регулатива (ЕУ) 2023/956 на Европскиот парламент и на Советот од 10 мај 2023 година за воспоставување на механизам за јаглеродно гранично прилагодување
20. Регулатива (ЕУ) 2018/1999 од 11 декември 2018 за управувањето со Енергетската унија и за климатската акција, вградена и прилагодена со Одлуката на министерскиот совет на Енергетската заедница 2021/14/МС-ЕпС од 30 ноември 2021 за вградување на регулативата (ЕУ) 2018/1999 во законодавството на енергетската заедница и дополнување на анексот 1 од Договорот за основање на заедницата, CELEX бр. 32018R1999
21. Регулатива за спроведување на комисијата (ЕУ) 2020/1208 од 7 август 2020 година за структура, формат, процеси на поднесување и преглед на информации пријавени од земјите-членки во согласност со Регулативата (ЕУ) 2018/1999 година, вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2021/14/МС-ЕпС од 30 ноември 2021 година за инкорпорирање на Регулативата (ЕУ) 2018/1999 во *acquis communautaire* на Енергетската заедница и изменување на Анекс I од Договорот;
22. Делегирана регулатива на Комисија (ЕУ) 2020/1044 од 8 мај 2020 година за дополнување на Регулативата (ЕУ) 2018/1999 на Европскиот парламент и на Советот во однос на вредностите за потенцијалите за глобално затоплување и на насоките за инвентар и во однос на системот за инвентар на Унијата и за укинување на Делегираната регулатива на Комисијата (ЕУ) бр. 666/2014, вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2021/14/МС-ЕпС од 30 ноември 2021 година за вградување на Регулативата (ЕУ) 2018/1999 во *acquis communautaire* на Енергетската заедница и изменување на Анекс I од Договорот.
23. Директивата (ЕУ) 2018/2001 за поттикнување на употребата на енергија од обновливи извори
24. Директивата 2012/27/ЕУ за енергетска ефикасност, изменета со Директивата (ЕУ) 2018/2002
25. Директивата 2010/31/ЕУ за енергетските карактеристики на зградите, изменета со Регулативата за управување (ЕУ) 2018/1999
26. Регулативата (ЕУ) 2017/1369 со која се воспоставува рамка за енергетско означување

27. Директива 2003/87/ЕЗ од 13 октомври 2003 година за воспоставување систем за тргување со квотите на стакленички гасови во рамките на Унијата и изменување и дополнување на Директива 96/61/ЕЗ на Советот вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2022/05/МС-ЕпС од 15 декември 2022 година за изменување и дополнување на Анекс I на Договорот за основање на Енергетската заедница и вградување на Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2066, Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2067 и Директива 2003/87/ЕЗ во *acquis communautaire* на Енергетската заедница;
28. Имплементирачка регулатива на Комисијата (ЕУ) 2018/2067 од 19 декември 2018 за верификација на податоците и за акредитација на верификаторите согласно со Директивата 2003/87/ЕС на Европскиот парламент и Советот, вградена и прилагодена со Одлуката 2022/05/МС-ЕпС на Министерскиот совет од 15 декември 2022 година за изменување и дополнување на Анекс I на Договорот за основање на Енергетската заедница и вградување на Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2066, Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2067 и Директива 2003/87/ЕЗ во *acquis communautaire* на Енергетската заедница;
29. Имплементирачка регулатива на Комисијата (ЕУ) 2018/2066 од 19 декември 2018 за мониторингот и известувањето за емисиите на стакленички гасови согласно со Директивата 2003/87/ЕС на Европскиот парламент и Советот и амандманската Регулација на Комисијата (ЕУ) No 601/2012, вградена и прилагодена со Одлуката на Министерскиот совет 2022/05/МС-ЕпС од 15 декември 2022 година за изменување и дополнување на Анекс I на Договорот за основање на Енергетската заедница и вградување на Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2066, Имплементирачката регулатива (ЕУ) 2018/2067 и Директива 2003/87/ЕЗ во *acquis communautaire* на Енергетската заедница;
30. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/5f0c9185-ce46-46fc-bf44-82318ab47e88_en?filename=North%20Macedonia%20Report%202024.pdf

